

Հ Ա Յ Ե Ց Ա Կ Ա Ր Գ

«Ոստիկանության գվարդիայի մասին» Հայաստանի Հանրապետության նոր օրենքի

Ներածություն

Յուրաքանչյուր պետությունում ոստիկանության բարեփոխումը տևական և համալիր գործընթաց է, որը պահանջում է հստակ տեսլականի առկայություն և դրա իրացման ճանապարհների ուրվագծում: Այն ենթադրում է նաև օրենսդրական ու կազմակերպական միջոցառումների նախաձեռնում և դրանց համակցված իրականացում: Վերջիններս իրենց արտացոլում են ստացել Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության բարեփոխումների ռազմավարությունում և դրանից բխող 2020-2022 թվականների գործողությունների ծրագրում¹, ՀՀ կառավարության 2021-2026 թվականների գործունեության միջոցառումների ծրագրում², ինչպես նաև Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունում և դրանից բխող 2020-2022 թվականների գործողությունների ծրագրում³:

Ըստ այդմ, ի թիվս այլ ուղղությունների, ոստիկանության բարեփոխումը ներառում է նաև ոստիկանության գորքերի⁴ ապառազմականացումը, դրանց կարգավիճակի, հետևաբար, և լիազորությունների վերանայումը, ինչպես նաև այն

¹ Տես՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2020 թվականի ապրիլի 23-ի 638-Լ որոշումը:

² Տես՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2021 թվականի նոյեմբերի 18-ի N 1902-Լ որոշման հավելված N 1-ի «Ոստիկանություն» բաժնի 2-րդ կետը:

³ Տես՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2019 թվականի դեկտեմբերի 26-ի N 1978-Լ որոշումը:

⁴ Մինչև 2005 թվականը ոստիկանության գորքերը կոչվել են ներքին գորքեր:

լուծումների մշակումը, որոնք թույլ կտան վերջիններիս կողմից առավել արդյունավետ իրականացնել հասարակական կարգի պահպանության գործառույթը, այդ թվում՝ երաշխավորելով յուրաքանչյուրի՝ խաղաղ հավաքներին ազատորեն մասնակցելու իրավունքի պատշաճ իրականացումը:

Սույն հայեցակարգի նպատակը Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության համակարգում գործող նորացված ստորաբաժանման կարգավիճակի և գործունեության առանձնահատկությունները սահմանող օրենքի հիմնադրույթներն ամրագրելն է, նոր իրավակարգավորումներ նախատեսելու անհրաժեշտությունը հիմնավորելը, դրա օբյեկտիվ նախադրյալները, այդ թվում՝ ներպետական օրենսդրությունը և վերաբերելի միջազգային փորձը վերլուծելը, ինչպես նաև օրենսդրական այս բարեփոխման հետևանքով ակնկալվող վերջնարդյունքը ներկայացնելը:

Իրավական կարգավորումների ներկայիս վիճակը

Ոստիկանության զորքերի խնդիրները, գործունեության իրավական հիմքերն ու սկզբունքներն առավելապես կանոնակարգված են «Ոստիկանության զորքերի մասին» ՀՀ օրենքով: Ըստ դրա՝ ոստիկանության զորքերը ոստիկանության կառուցվածքային ստորաբաժանում է, որի գործունեության նպատակը մարդու իրավունքները և ազատությունները հանցավոր և այլ հակաիրավական ոտնձգություններից պաշտպանելն է, ինչպես նաև հասարակության և պետության անվտանգությունն ապահովելը⁵:

Համաձայն Հայաստանի Հանրապետության ներքին գործերի նախարարության ոստիկանության կանոնադրության՝ ոստիկանության զորքերը ոստիկանության կենտրոնական ապարատի հիմնական մասնագիտական կառուցվածքային

⁵ Տե՛ս՝ «Ոստիկանության զորքերի մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

ստորաբաժանում են, իսկ դրան ենթակա գնդերն ու գումարտակները համարվում են ոստիկանության կենտրոնական ապարատի անմիջական ենթակայության հիմնական մասնագիտական կառուցվածքային ստորաբաժանումներ⁶:

Մինևույն ժամանակ «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքը ոստիկանության զորքերը սահմանապահ զորքերի, պետական պահպանության ծառայության և ազգային անվտանգության հատուկ ստորաբաժանումների հետ մեկտեղ դասում է «այլ զորքերի» թվին⁷: Դրա ուժով ոստիկանության զորքերի ղեկավարման և կառավարման գործառույթները խաղաղ ժամանակ օրենքով սահմանված կարգով իրականացնում է համապատասխան պետական լիազոր մարմինը (այսինքն՝ ներքին գործերի նախարարությունը), իսկ ահա ռազմական դրության կամ պատերազմի ժամանակ ոստիկանության զորքերն անցնում են զինված ուժերի հրամանատարության օպերատիվ ենթակայության ներքո⁸:

Այդ տրամաբանության շրջանակներում զինված ուժերի գլխավոր շտաբը, որը ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը ենթակա մարմին է, ռազմական դրության և պատերազմի ժամանակ, զինված ուժերի կիրառման պլանի համաձայն, ապահովում է ոստիկանության զորքերի կիրառումը, ինչպես նաև համակարգում և վերահսկում է ոստիկանության զորքերի զորահավաքային պատրաստությունը⁹: Իր հերթին ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը լիազորված է վերահսկել ոստիկանության զորքերի մարտական պատրաստության, մարտական և զորահավաքային պատրաստականության, զորահավաքային ռեսուրսների հաշվառման ու հավաքագրման գործընթացը¹⁰:

⁶ Տես՝ Ոստիկանության կանոնադրության 25-րդ կետի 5-րդ ենթակետը և 27-րդ կետի 1-ին ենթակետը:

⁷ Տես՝ «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետը:

⁸ Տես՝ «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածի 1-ին մասը և 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետը:

⁹ Տես՝ «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ և 11-րդ կետերը:

¹⁰ Տես՝ «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետը:

Այլ գորքերի մեջ ներառվելու հետևանքով ոստիկանության գորքերի վրա տարածվում են նաև «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի դրույթները: Մասնավորապես՝ ոստիկանության գորքերում պետական ծառայությունը համարվում է զինվորական ծառայություն՝ վերջինիս բնորոշ առանձնահատկություններով¹¹, որը ոստիկանության գորքերում 2012 թվականից կազմակերպվում է բացառապես պայմանագրային ծառայության ձևով¹²:

Վերոնշյալի արդյունքում ոստիկանության գորքերի զինծառայողների վրա տարածվում են նաև Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի ներքին ծառայության կանոնագրքի և Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի կայագորային ու պահակային ծառայությունների կանոնագրքի դրույթները¹³:

Ի վերջո, այս կարգավորմամբ պայմանավորված՝ ոստիկանության գորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոնների, բարձրագույն սպայական կազմի պաշտոնների և դրանց համապատասխանող բարձրագույն սպայական զինվորական կոչումների ցանկերը սահմանում է անվտանգության խորհուրդը, իսկ ոստիկանության գորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմին նշանակում և ազատում է, ինչպես նաև բարձրագույն զինվորական կոչումները շնորհում է Հանրապետության նախագահը՝ վարչապետի առաջարկությամբ¹⁴: Ընդամին, ոստիկանության գորքերի հրամանատարի պաշտոնը հանդիսանում է ոստիկանության բարձրագույն պաշտոն¹⁵:

Այսպիսով, վերոշարադրյալ իրավադրույթների ամբողջությունից հետևում է, որ ինչպես ոստիկանության գորքերը, այնպես էլ դրանց ծառայողներն ունեն երկակի

¹¹ Տես՝ «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասը և 5-րդ հոդվածի 8-րդ մասը:

¹² Տես՝ «Ոստիկանության գորքերի մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասը:

¹³ Տես՝ «Ոստիկանության գորքերի մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

¹⁴ Տես՝ «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի դ ենթակետը, 9-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետը, ինչպես նաև ՀՀ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածը:

¹⁵ Տես՝ «Ոստիկանությունում ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

կարգավիճակ, ինչով ընդգծված տարբերվում են ոստիկանության կենտրոնական ապարատի հիմնական մասնագիտական կառուցվածքային այլ ստորաբաժանումներից և նրանց ծառայողներից:

Նման յուրահատուկ կարգավիճակն իր ազդեցությունն է թողնում նաև ոստիկանության գործերի գործառույթների շրջանակի, ինչպես նաև դրա զինծառայողների պարտականությունների և իրավունքների բովանդակության վրա:

Այսպես, հասարակական կարգի պահպանությանը և հասարակական անվտանգության ապահովմանը մասնակցելու, ինչպես նաև հատուկ և կարևորագույն օբյեկտների պահպանումն ու հատուկ բեռների տեղափոխման անվտանգությունն ապահովելու հետ մեկտեղ ոստիկանության գործերը օրենքով լիազորված են նաև մասնակցել Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանությանը¹⁶: Այս առումով, ի թիվս այլնի, ոստիկանության գործերը լիազորված են իրենց իրավասության սահմաններում մասնակցել զինված ուժերի՝ իրենց մասով կիրառման պլանների մշակմանը և ապահովել դրանց կիրառումը, ինչպես նաև զինված ուժերի կազմում մասնակցել Հայաստանի Հանրապետության նկատմամբ անմիջական սպառնալիքի չեզոքացմանը կամ Հայաստանի Հանրապետության վրա զինված հարձակմանը դիմակայելուն¹⁷:

Դրա հետ մեկտեղ ՀՀ օրենսդրությամբ ոստիկանության գործերին վերապահված են նաև այլ լիազորություններ: Մասնավորապես՝ ոստիկանության գործերի ստորաբաժանումները կարող են ներգրավվել քաղաքացիական պաշտպանության միջոցառումներին¹⁸, մասնակցել ռազմական և արտակարգ դրության իրավական ռեժիմի ապահովմանը¹⁹:

¹⁶ Տես՝ «Ոստիկանության գործերի մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

¹⁷ Տես՝ «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին և 2-րդ կետերը:

¹⁸ Տես՝ «Քաղաքացիական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածի 2-րդ մասը:

¹⁹ Տես՝ «Ոստիկանության գործերի մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը և «Ռազմական դրության իրավական ռեժիմի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետը 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը:

Այսինքն՝ ոստիկանության գորքերին բնորոշ է ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին անվտանգության գործառույթների զուգակցումը, ինչը չի բխում ոստիկանության ընդհանուր խնդիրներից²⁰:

Հարկ է նկատել, որ վերոնշյալ պարագայում առաջանում են ոչ միայն օրենսդրական, այլ նաև մի շարք կազմակերպական կամ գուտ գործնական խնդիրներ:

Այսպես, ՀՀ պաշտպանությանը մասնակցելու դեպքում ոստիկանության գորքերի ստորաբաժանումները շարունակում են իրականացնել իրենց վրա օրենքով դրված խնդիրները (հասարակական կարգի պահպանությանը և հասարակական անվտանգության ապահովմանը մասնակցելը կամ հատուկ և կարևորագույն օբյեկտների պահպանումն ու հատուկ բեռների տեղափոխման անվտանգության ապահովումը), որոնց լուծումը, ռազմական դրության պայմաններում կամ պատերազմի ժամանակ կանխատեսվող հանցագործությունների և այլ իրավախախտումների քանակական աճի դեպքում, կարող է առնվազն անարդյունավետ լինել, իսկ որոշ դեպքերում՝ նաև անհնար:

Բացի այդ, չի ապահովվում ոստիկանության գորքերի կադրերի համակողմանի և որակյալ ուսուցման ու վերապատրաստման գործընթացի իրականացումը: Նկատի ունենալով, որ ոստիկանության գորքերում զինվորական ծառայությունը կազմակերպվում է միայն պայմանագրային հիմունքներով, ոստիկանության գորքերի հասարակական կարգի պահպանության երկու գնդերի ենթասպայական և սերժանտական հաստիքները համալրվում են պայմանագրային ծառայողներով, և նրանց հետ ուսումնական պարապմունքներն անցկացվում են բացառապես «Ոստիկանության գորքերի ստորաբաժանումների պատրաստվածության» ծրագրով: Դրա շրջանակներում դասավանդվում են հասարակական կարգի պահպանության, հատուկ միջոցների կիրառման և կարևորագույն օբյեկտների պահպանության ստորաբաժանումների համար նախատեսված թեմաներ, իսկ ՀՀ զինված ուժերի

²⁰ Տես՝ «Ոստիկանության մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածը:

մարտական պատրաստության ծրագրին համապատասխանող պատրաստականությունն ուստիկանության գորքերի ծառայողները չեն անցնում:

Ի վերջո խնդրահարույց է նաև ուստիկանության գորքերի հաստիքների անվանացանկի սահմանման հարցը: Թեև ուստիկանության գորքերը հասարակական կարգի պահպանության և հասարակական անվտանգության ապահովման իրենց գործառույթներն իրականացնում են շարային ստորաբաժանումների՝ գնդերի, գումարտակների, վաշտերի ու դասակների կազմում, սակայն այդ ստորաբաժանումների կառուցվածքները նույնական չեն և էապես տարբերվում են դասական իմաստով ՀՀ զինված ուժերի մաս կազմող համանման ստորաբաժանումների կառուցվածքից, ինչը բարդացնում է ուստիկանության գորքերի ստորաբաժանումների կողմից առաջադրված մարտական խնդիրների որակյալ լուծումը:

Այսպիսով, ներկայումս ուստիկանության գորքերի գործունեությունը կարգավորվում է ինչպես ուստիկանական, այնպես էլ ռազմական ոլորտի օրենսդրությամբ: Լինելով ուստիկանության կառուցվածքային ստորաբաժանում՝ ուստիկանության գորքերում ծառայություն անցնելու կարգը գտնվում է զինվորական կանոնակարգումների տիրույթում: Արդյունքում՝ ուստիկանության գորքերն ըստ էության զինված ուժերի մաս են կազմում, ինչն անխուսափելիորեն հանգեցնում նրանց ռազմականացման:

Նոր օրենքի հայեցակարգային բնութագիրը

«Ուստիկանության գվարդիայի մասին» նոր օրենքը (այսուհետ՝ Օրենք) սահմանելու է ուստիկանության գվարդիայի կարգավիճակը, կառուցվածքը, ուստիկանության ընդհանուր գործառույթներից բխող նրա անմիջական գործառույթները, դրանց իրականացման կապակցությամբ ուստիկանության

գվարդիայի ծառայողների իրավունքներն ու պարտականությունները, ներառյալ՝ նրանց կողմից ուժային միջոցներ կիրառելու դեպքերը, հիմքերը և համաչափության պայմանները, ինչպես նաև ոստիկանության գվարդիայի ծառայողների պատրաստման և վերապատրաստման առանձնահատկությունները:

Օրենքը նպատակ ունի լուծել հետևյալ հայեցակարգային խնդիրները.

1/ Ոստիկանության գվարդիայի նոր կարգավիճակի սահմանումը: Դրա նպատակը նախ և առաջ ներկայումս գործող ոստիկանության զորքերի իրավական ապահովման անցումն է: Այսինքն՝ ոստիկանության այս ստորաբաժանման կազմակերպման և գործունեության կարգը սահմանադր օրենքների և ենթաօրենսդրական ակտերի վերափոխման հետևանքով ոստիկանության գվարդիան գործելու է բացառապես քաղաքացիական կառավարման և խորհրդարանական վերահսկողության ներքո: Դա ինքնին չի նշանակում, որ նոր ձևավորվող ոստիկանության գվարդիայում ծառայությունը լինելու է միայն քաղաքացիական, քանզի նրան վերապահված յուրահատուկ գործառույթներն ըստ էության անխուսափելի են դարձնում ուժային միջոցներ ունենալու և կիրառելու իրավասությունը:

Այն իրականացվելու է հետևյալ եղանակներով.

Ա/ ոստիկանության գվարդիայի ձևավորման և գործունեության կարգը, ինչպես նաև դրանում իրականացվող ծառայության, այդ թվում՝ քաղաքացիական հատուկ ծառայության առանձնահատկությունները կարգավորվելու են բացառապես ոստիկանությանը վերաբերող օրենսդրությամբ և չեն գտնվելու ռազմական կամ զինվորական բնույթ ունեցող նորմատիվ իրավական ակտերի կանոնակարգման տիրույթում,

Բ/ ոստիկանության գվարդիան լինելու է ՀՀ ոստիկանության կառուցվածքային միավոր՝ իր տարածքային և ոլորտային ստորաբաժանումներով,

Գ/ ոստիկանության գվարդիան այլևս չի ներառվելու «այլ գորքեր» օրենսդրական հասկացության մեջ:

2/ Ոստիկանության գվարդիայի կառուցվածքի որոշակիացումը:

Ոստիկանության գվարդիան ներառելու է ներկայիս ոստիկանության գորքերը, ոստիկանության պետական պահպանության գլխավոր վարչությունը, ճանապարհային ոստիկանության ուղեկցող ստորաբաժանումը, ոստիկանության ՀԱԱԳՎ կարանտին ստորաբաժանումը, ոստիկանության տարբեր ստորաբաժանումներում գործող հատուկ նշանակության ստորաբաժանումները, ինչպես նաև քրեական վարույթին ներգրավված անձանց պաշտպանության ստորաբաժանումները: Ոստիկանության գվարդիան կունենա իրեն անմիջականորեն ենթակա ստորաբաժանումներ առնվազն ՀՀ երեք մարզերում (Լոռի, Շիրակ, Սյունիք, որոնք, անհրաժեշտության դեպքում, կսպասարկեն նաև հարակից մարզերը), ինչպես նաև պետական պահպանության գլխավոր վարչության, քրեական ոստիկանության և քրեական վարույթին ներգրավված անձանց պաշտպանության ստորաբաժանումները (Երևանում և մարզերում):

3/ Ոստիկանության գվարդիայի կողմից իրականացվող անմիջական գործառույթների վերանայումը և հստակեցումը:

Առաջարկվող նոր մոդելի պայմաններում նախատեսվում է օրենսդրական կարգավորման ենթարկել ոստիկանության գվարդիայի գործունեության հետևյալ ուղղությունները.

Ա/ Հասարակական կարգի պահպանությունը և հասարակական անվտանգության ապահովումը: Այն, ի թիվս այլնի, ներառելու է.

- զանգվածային միջոցառումների (հավաքներ, երթեր, ընտրություններ, սպորտային ու մշակութային միջոցառումներ և այլն) անցկացման ժամանակ հասարակական կարգի պահպանությունը և հասարակական անվտանգության ապահովումը,
- զանգվածային անկարգությունների կանխումը և խափանումը,
- հանցագործությունների ու վարչական իրավախախտումների նախականիման, կանխման, խափանման, հայտնաբերման և բացահայտման գործում ոստիկանության այլ մարմինների հետ համագործակցությունը, այդ թվում՝ վարչական ձերբակալում, իրերի զննում իրականացնելու, իրեր և փաստաթղթեր վերցնելու, իրավախախտումների վերաբերյալ արձանագրություններ կազմելու միջոցով,
- հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում անձի ձերբակալումը, դրան ուղեկցող անձնական խուզարկություն կատարելը, ձերբակալվածին հետաքննության մարմին կամ վարույթն իրականացնելու իրավասություն ունեցող մարմին բերելը, ձերբակալման արձանագրություն կազմելը,
- միգրացիոն հոսքերի կառավարման պլաններով ՀՀ ոստիկանությանը վերապահված միջոցառումների իրականացումը /հասարակական կարգի պահպանություն, մուտքի և ելքի ռեժիմի ապահովում, միգրացիոն ճամբարի պարագծի պահպանություն և այլն/,
- հակաահաբեկչական միջոցառումների իրականացմանը մասնակցելը,
- կարանտին միջոցառումներին մասնակցելը:

Բ/ ՀՀ ոստիկանության կողմից պետական պահպանության ենթակա պետական մարմինների և կազմակերպությունների շենքերի ու շինությունների, ինչպես նաև կարևորագույն նշանակության օբյեկտների անվտանգության ապահովումը: Այս գործառույթը, մասնավորապես, իրացվելու է.

- պետական պահպանության ենթակա պետական մարմինների և կազմակերպությունների շենքերի ու շինությունների, ինչպես նաև կարևորագույն

նշանակության օբյեկտների պահպանության, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև դրանց պաշտպանության միջոցով,

- պայմանագրով նախատեսված դեպքում՝ նշված օբյեկտներում սահմանված անցագրային ռեժիմն ապահովելով,
- պահպանվող օբյեկտների նկատմամբ հանցավոր ոտնձգությունների իրականացման դեպքում արագ արձագանքման խմբերի կողմից դրանց հակազդելով,
- հատուկ բեռների փոխադրման անվտանգությունն ապահովելով,
- ռազմական դրության ժամանակ օբյեկտների պահպանությունն ուժեղացնելով և չպահպանվող օբյեկտների պահպանությունն իրականացնելով:

Գ/ Հատուկ պետական պաշտպանության ենթակա անձանց անվտանգության ապահովմանն աջակցելը: Այս գործառույթը դրսևորվելու է.

- հատուկ պետական պաշտպանության ենթակա անձանց ուղեկցելով,
- հատուկ պետական պաշտպանության ենթակա անձանց տեղաշարժման երթուղիների և նրանց մասնակցությամբ իրականացվող միջոցառումների վայրերի անվտանգության ապահովմանը մասնակցելով,
- ըստ անհրաժեշտության պետական մարմինների վարչական շենքերի կամ այլ վայրերի հարակից տարածքներում ավտո կամ հետիոտն պահակետային ծառայություն կազմակերպելով:

Դ/ Քրեական վարույթն իրականացնող մարմիններին օժանդակելը: Գործունեության այս ուղղությունը ներառելու է.

- քրեական վարույթին ներգրավված անձի, նրա ընտանիքի անդամի, մերձավոր ազգականի կամ այլ մերձավոր անձի (պաշտպանվող անձ) նկատմամբ հատուկ պաշտպանության միջոց կիրառելու մասին քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի որոշումը կատարելը,
- դեպքի վայրի պահպանության իրականացմանը մասնակցելը:

Ե/ Ռազմական դրության իրավական ռեժիմի և արտակարգ դրության իրավական ռեժիմի ապահովմանը մասնակցելը: Այս գործառույթը, մասնավորապես, ենթադրում է.

- ռազմական դրության և պատերազմի ժամանակ օրենքով հստակ նախատեսված լիազորությունների շրջանակում ՀՀ պաշտպանությանն օժանդակելը,
- տարերային աղետների կամ տեխնաձին վթարների ժամանակ որոնողական-փրկարարական աշխատանքներին աջակցելը,
- համաճարակների և անասնաճարակների ժամանակ կարանտինային միջոցառումներ իրականացնելը, այդ թվում՝ բժշկական հիմնարկների, լաբորատորիաների պահպանությունը, վարակված տարածքի շրջափակումը, վարակված տարածքներ անձանց և տրանսպորտային միջոցների ազատ տեղաշարժի սահմանափակման ապահովումը (տրանսպորտային միջոցների գնություն, քաղաքացիների անձը հաստատող փաստաթղթերի և բեռների ուղեկցող փաստաթղթերի ստուգում և այլն),
- հայտարարված պարետային ժամի ռեժիմն ապահովելը:

4/ Ոստիկանության գվարդիայի ծառայողների կողմից ուժային միջոցների՝ ֆիզիկական ուժի, հատուկ միջոցների, հրազենի և հատուկ տեխնիկայի գործադրման դեպքերի, հիմքերի և համաչափության պայմանների մանրամասն և հստակ կանոնակարգումը: Մասնավորապես՝ Օրենքով.

Ա/ սպառիչ թվարկվելու են կիրառման ենթակա ուժային միջոցների տեսակները,

Բ/ սահմանվելու են ուժային միջոցների կիրառման դեպքերը կամ իրավիճակները

Գ/ նախատեսվելու են ուժային միջոցների ընտրության ընդհանուր չափանիշները և նրանցից յուրաքանչյուրի կիրառման հատուկ պայմանները,

Դ/ ամրագրվելու են ուժային միջոցներ կիրառելու կապակցությամբ ոստիկանության գվարդիայի ծառայողի պարտականություններն ու իրավունքները,

Ե/ սահմանվելու են ուժային միջոցների ներգործությանը ենթարկվող կամ ենթարկված անձանց իրավունքների և իրավաչափ շահերի պաշտպանության երաշխիքները:

5/ Ոստիկանության գվարդիայի ծառայողների պատրաստման և վերապատրաստման հիմնական ուղղությունները սահմանելը:

Ոստիկանության գվարդիայի ծառայողների պատրաստման և վերապատրաստման հիմնական ուղղությունները կանխորոշվում են ոստիկանական այս կառույցին օրենքով վերապահված գործառնություններով, ինչպես նաև դրա ծառայողների լիազորությունների բովանդակությամբ: Ըստ այդմ, ոստիկանության գվարդիայի ծառայողները հատուկ պատրաստության շրջանակներում, ի թիվս այլնի, պետք է տիրապետեն.

Ա/ հասարակական կարգի պահպանության և հասարակական անվտանգության ապահովման շրջանակներում, ներառյալ՝ զանգվածային միջոցառումների անցկացման ժամանակ, ֆիզիկական անձանց հետ հարաբերվելու էթիկական սկզբունքներին, հոգեբանական կոնտակտ հաստատելու և բանակցություններ վարելու հմտություններին,

Բ/ մարդու հիմնարար իրավունքների, այդ թվում՝ մտքի, խղճի, կրոնի, արտահայտվելու, խաղաղ հավաքների, ազատության և անձնական անձեռնմխելիության, տեղաշարժի և սեփականությունից խաղաղ օգտվելու իրավունքների բովանդակությանը, ինչպես նաև դրանց իրավաչափ սահմանափակման հիմքերին,

Գ/ ուժային միջոցների կիրառման և սահմանափակումների վերաբերյալ Եվրոպական Կոնվենցիայով և Եվրոպական Դատարանի նախադեպային իրավունքով սահմանված սկզբունքներին և չափանիշներին, ներառյալ՝ ուժային միջոցների ընտրության, անհրաժեշտության և համաչափության պայմաններին,

Դ/ զանգվածային միջոցառումների ընթացքում հասարակական կարգի պատշաճ պահպանություն իրականացնելու մարտավարական հմտություններին,

Ե/ զանգվածային անկարգությունների կամ այլ իրավախախտումների ժամանակ ուժի համաչափ և արհեստավարժ կիրառելու հմտություններին, այդ թվում՝ շարքի կազմում տակտիկական գործողությունների իրականացման կարողություններին,

Զ/ հատուկ միջոցների կիրառման հմտություններին և կարողություններին,

Է/ անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալում, դրան ուղեկցող անձնական խուզարկություն կատարելու, ինչպես նաև համապատասխան արձանագրություն կազմելու կարողություններին, դեպքի վայրի պահպանության ապահովման վարութային և կազմակերպական առանձնահատկություններին,

Ը/ վարչական ձերբակալումներ կատարելու և վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ արձանագրություններ կազմելու հմտություններին:

Վերաբերելի միջազգային փորձը և Եվրոպական չափանիշները

Ոստիկանության գվարդիայի ստեղծման կարևորագույն հայեցակարգային ուղղություններից մեկն այս կառույցի՝ որպես քաղաքացու հետ անմիջականորեն շփվող օղակի գործունեության օրենսդրական հենքի ու պրակտիկայի համապատասխանեցումն է միջազգային լավագույն փորձին և Եվրոպական չափանիշներին: Մասնավորապես՝ ոստիկանության գվարդիայի կողմից հասարակական կարգի պահպանության, այդ թվում՝ հավաքների ազատության իրավունքի երաշխավորման հարցում ոստիկանական պրակտիկայի բարելավումը պետք է հիմնված լինի Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի և Եվրոպայի խորհրդի չափանիշների վրա:

Այս առումով առաջարկվող հայեցակարգային փոփոխությունները միտված են նաև ապահովելու այն ընդհանուր միջոցառումներն իրականացնելու հանձնառությունը, որը պետությունը ստանձնել է Եվրոպական դատարանի՝ Հայաստանի դեմ կայացրած վճիռների կատարման շրջանակում: Այդ նպատակով, առանձին դիտարկման առարկա են դարձել

ինչպես Եվրոպական կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածով երաշխավորված հավաքների ազատության իրավունքի խախտման մասով Եվրոպական դատարանի վճիռները, այնպես էլ պետության հետ կոմունիկացված գործերը²¹: Այս խումբ գործերի ուսումնասիրությունն, իր հերթին, կարևոր է Եվրոպական կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի երաշխավորման հարցում ներպետական մակարդակում առկա խնդիրների շարունակականությունը, դրանց բնույթն ու հիմնական միտումները վեր հանելու համար:

Ոստիկանության գվարդիայի կառուցվածքային և ինստիտուցիոնալ լուծումների միջազգային չափանիշներն ու արտասահմանյան փորձը

Ոստիկանության՝ հասարակական կարգի պահպանության և, մասնավորապես, հավաքների սպասարկման գործառույթների իրականացման միջազգային մոտեցումների դիտարկումը կարևոր է ոստիկանության կազմակերպական ու գործառնական մոդելների հարցում առկա միտումները վեր հանելու համար:

²¹ Հարկ է նկատի ունենալ, որ կոմունիկացված, այսինքն՝ Եվրոպական դատարանի կողմից ընթացիկ քննության փուլում գտնվող և դեռևս չվճռված գործերով փաստական հանգամանքների և բարձրացված իրավական խնդիրների ներկայացումը նպատակ չունի որևէ կերպ գնահատական տալու Եվրոպական կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքների խախտման առկայությանը կամ բացակայությանը: Այն նաև չի կանխորոշում պետության՝ ի դեմս Միջազգային իրավական հարցերով ներկայացուցչի գրասենյակի, մոտեցումները:

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի Rec(2001)10 հանձնարարականն անդամ պետություններին՝ Ոստիկանական էթիկայի եվրոպական կանոնագրքի վերաբերյալ (2001թ.)²² ոստիկանության գործունեության օրենսդրական, գործնական և էթիկական կանոնների ու չափանիշների կանխորոշման առումով առանցքային փաստաթուղթ է:

Մասնավորապես՝ Կանոնագրքի 13-րդ կետն ամրագրում է, որ ոստիկանությունը քաղաքացիական հասարակության մեջ ոստիկանական պարտականություններ կատարելիս գտնվում է քաղաքացիական իշխանությունների պատասխանատվության ներքո:

Հանձնարարականի բացատրական հուշագրում²³ այս դրույթի բովանդակության մեկնաբանությանը համաձայն՝ ոստիկանության գործունեության դատական կողմը, այսինքն՝ ոստիկանությանը՝ որպես քրեական արդարադատության համակարգի օղակի և ոստիկանության՝ հասարակական կարգի պահպանության գործունեությունը, ինչպես նաև հանրային սպասարկման ուղղությունը և ոստիկանության ներգրավվածությունը քաղաքացիական հասարակությունում բաղադրիչներ են, որոնք տարբերվում են զինվորական գործառույթներից ու նպատակներից:

Ավելին, իրավունքի գերակայության հասարակությունում, որտեղ շեշտադրումն անհատների քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների պաշտպանության վրա է, ոստիկանության գործունեության օրենսդրական հիմքը ևս տարբերվում է զինվորականից: Թեև ոստիկանության և զինվորական գործառույթների միջև առկա են որոշակի ընդհանրություններ, ոստիկանությանը բնորոշ առանձնահատկությունները իրավունքի գերակայության սկզբունքով ղեկավարվող ժողովրդավարական հասարակությունում այնքան կարևոր են, որ հնարավոր միջոցներով պետք է հաշվի առնվեն:

²² Այսուհետ նաև՝ Հանձնարարական

<https://polis.osce.org/european-code-police-ethics>

²³ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804c1a0c>

Ըստ բացատրական հուշագրի՝ քաղաքացիական պատասխանատվության ներքո ոստիկանության կազմակերպումն ամենայն հավանականությամբ լավագույնս կգարգացնի քաղաքացիական հասարակությանը հարիր պրոֆեսիոնալիզմ:

Ոստիկանության կառուցվածքային կազմակերպումը՝ քաղաքացիական կամ ռազմական, տարբեր է Եվրոպայում: Եվրոպայի արևմտյան և հյուսիսային հատվածներում ոստիկանությունն առավելապես քաղաքացիական է: Մինչդեռ, Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայի երկրներում առկա է Ոստիկանության ռազմական կառուցվածքը, հյուսիսում՝ երկու մոդելներն էլ կիրառելի են: Ասվածով հանդերձ, Հանձնարարականը նշում է, որ համայնքային կողմնորոշում ունեցող ոստիկանության կազմակերպման միտումներն առկա են ինչպես այն երկրներում, որոնք ժողովրդավարության ու իրավունքի գերակայության հաստատման անցումային գործընթացների փուլում են, այնպես էլ ժողովրդավարական երկարամյա ավանդույթներ ունեցող երկրներում:

Այնուհետև, անդրադառնալով ոստիկանության գործողությունների ներքին պատասխանատվության ու համագործակցության հարցերին՝ Հանձնարարականը նշում է, որ ոստիկանության կազմակերպումն ապահովում է ոստիկանության ներսում հստակ դեկավարման շղթա: Միշտ պետք է հնարավոր լինի որոշել, թե ով է վերադասը, ի վերջո, պատասխանատու ոստիկանության անձնակազմի գործողությունների կամ անգործության համար (17-րդ կետ):

Ոստիկանությունը պետք է կազմակերպվի այնպես, որ նպաստի ոստիկանություն-հասարակության լավ հարաբերություններին և անհրաժեշտության դեպքում, արդյունավետ համագործակցությանն այլ գերատեսչությունների, տեղական համայնքների, հասարակական կազմակերպությունների և հասարակության այլ ներկայացուցիչների, ներառյալ էթնիկ փոքրամասնությունների խմբերի հետ (18-րդ կետ):

Առանձին երկրների օրինակելի փորձի առումով կարելի է հիշատակել **Լիտվան**, որի Ներքին գործերի նախարարությանը կից հասարակական անվտանգության ծառայությունը գտնվում է մշտական հատուկ պատրաստվածության վիճակում: Դրա հիմնական նպատակն

Է ապահովել հասարակական կարգն արտակարգ իրավիճակներում և պաշտպանել պետությունը որպես զինված ուժերի մաս պատերազմի ժամանակ: Վերակազմավորումից հետո հասարակական անվտանգության ծառայությանը վերապահվել են նոր գործառույթներ: Հասարակական անվտանգության ծառայության հատուկ պատրաստված ծառայողները ապահովում են պետական կարևոր օբյեկտների պաշտպանությունը, իրականացնում մարդկանց խուզարկություն, ծայրահեղ և հատուկ իրավիճակներում հասարակական կարգի ապահովում, մասնակցում են ՄԱԿ-ի և այլ միջազգային կազմակերպությունների առաքելություններին: Բացառիկ դեպքերում ներքին գործերի նախարարի կողմից սահմանված կարգով և նրա ցուցումներով օժանդակում են այլ իրավապահ մարմինների: Պատերազմի ժամանակ հասարակական անվտանգության ծառայությունը պաշտպանում է պետությունը զինված ուժերի կազմում:

Բուլղարիայի ազգային ոստիկանության գլխավոր տնօրինությունը ներքին գործերի նախարարության կազմում անկախ մարմին է²⁴: Վերջինիս կազմում գործում է Ժանդարմերիայի տնօրինությունը²⁵, որի գործունեության հիմնական ուղղություններն են՝

- հասարակական վայրերի անվտանգություն, հասարակական կարգի և զանգվածային միջոցառումների անվտանգության, երկաթուղու անվտանգության ապահովումը,
- կենտրոնական շենքերի պահպանությունը, ՆԳՆ շենքերի պահպանությունը,
- վարչական և ծառայողական սեկտորը (համակարգում և վերլուծություն, տեխնիկական սպասարկում, օպերատիվ ծառայողական կենտրոն):

Իսպանիայում ներքին գործերի նախարարության կազմում գործում է քաղաքացիական գվարդիայի գլխավոր տնօրինությունը: Նախկինում (մինչև 1986 թվականը) քաղաքացիական գվարդիան ղեկավարում էր բանակի զեներալ-լեյտենանտը, այժմ ղեկավարում է

²⁴https://www.mvr.bg/docs/librariesprovider46/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8-%D0%BE%D1%82-%D0%B4%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%86%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0/gdnp_02_07_2017_%D0%B5n8d0aa721d94b42b0ac076a4a26f42f94.pdf?sfvrsn=4064c80_0

²⁵https://www.mvr.bg/docs/librariesprovider46/default-document-library/gendarmerie_en2015.pdf?sfvrsn=5f1d6e6b_0

քաղաքացիական գլխավոր տնօրենը և համատեղ պատասխանատվություն է կրում ներքին գործերի նախարարության և պաշտպանության նախարարության առջև²⁶: Քաղաքացիական գվարդիան՝ որպես ոստիկանական ուժ, իր հիմնական պարտականություններից բացի լրացուցիչ առաջադրանքներ է ստացել: Այն ընդգրկված տարածքով Իսպանիայում ամենամեծ ոստիկանական ուժն է: Այսօր նրանք պատասխանատու են հիմնականում անվտանգությանն առնչվող ոլորտներում, ինչպիսիք են՝ պարեկային ծառայությունը, Իսպանիայի թագավորի և Իսպանիայի թագավորական ընտանիքի մյուս անդամների պաշտպանությունը, թմրամիջոցների և մաքսանենգության դեմ պայքարի գործողություններ, սահմանամերձ շրջանների անվտանգությունը, հետախուզության, ահաբեկչության և հակահետախուզության ոլորտ և այլն:

Ֆրանսիայում Ազգային ոստիկանությունը ներքին գործերի նախարարության իրավասության ներքո գտնվող քաղաքացիական ուժ է և հիմնականում պատասխանատու է քաղաքային բնակավայրերի համար:

Ֆրանսիական ժանդարմերիան (Ազգային ժանդարմերիա) ոստիկանական ուժ է, որը գտնվում է Ներքին գործերի նախարարության վարչական հսկողության ներքո:

Ֆրանսիական ժանդարմերիան զինված ուժերի անբաժանելի մասն է: Այսպիսով, այն Պաշտպանության նախարարության պատասխանատվության ներքո է՝ վարչական և կառուցվածքային նպատակներով: Վարչական առումով զինված ուժերի մաս կազմելով հանդերձ՝ այն գործառնական տեսանկյունից իր առաքելությունների համար Ներքին գործերի նախարարությանն է կցված: Իսկ քրեական հետաքննություններն իրականացվում են դատախազների և դատավորների հսկողության ներքո:

Ֆրանսիական ժանդարմերիան ունի երկու հիմնական ստորաբաժանում.

²⁶ <https://police.ge/en/ministry/structure-an>

- Գերատեսչական ժանդարմերիան իրականացնում է դատական ոլորտի և ոստիկանական սովորական գործառույթներ և բաժանվում է տարածքային կայանների (3600)՝ ըստ անհրաժեշտության հատուկ առաջադրանքներով (օրինակ՝ ճանապարհային պարեկություն, լեռնային ստորաբաժանումներ),

- Շարժական ժանդարմերիան չի ձեռնարկում դատական ոլորտի աշխատանք, բայց կարող է փոխադրվել այլ ոստիկաններին ուժեղացնելու կամ հատուկ պարտականություններ ստանձնելու համար: Նրանց հիմնական պարտականությունը հասարակական կարգի պահպանումն է:

Ֆրանսիական ժանդարմերիան զինվորական հաստատություն է, որը ստեղծվել է հասարակական անվտանգության ապահովման համար: Օրենքի և իրավակարգի պահպանումն ու օրենսդրության կիրարկումն ապահովելուց բացի, այն կարող է նպաստել նաև ազգի ռազմական պաշտպանությանը²⁷:

Գերմանիայի դաշնային ոստիկանությունը (Bundespolizei կամ BPOL) ենթակա է Ներքին գործերի նախարարությանը և իրականացնում է ոստիկանության լայնածավալ և բազմակողմանի պարտականություններ՝ Դաշնային ոստիկանության ակտի և այլ օրենքների հիման վրա: Անվտանգության ոլորտում BPOL-ը սերտորեն համագործակցում է դաշնային նահանգների ոստիկանական ծառայությունների, Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության և դաշնային նահանգների անվտանգության այլ մարմինների, ինչպես նաև օտարերկրյա սահմանային իշխանությունների հետ:

Դաշնային ոստիկանության հիմնական գործառույթներն են.

²⁷ <https://polis.osce.org/country-profiles/france#gendarmerie-10204>

- ապահովել սահմանների անվտանգությունը, ներառյալ սահմանային ստուգումները, սահմանային վերահսկողությունը և առափնյա պահպանության ծառայությունները (Grenzpolizei);

- պաշտպանել դաշնային շենքերը և օտարերկրյա դեսպանատները մայրաքաղաք Բեռլինում և նախկին մայրաքաղաք Բոննում, ինչպես նաև Գերմանիայի երկու Բարձրագույն դատարանները.

- ապահովել դաշնային կառավարության արագ արձագանքումը ներքին անվտանգության միջոցառումների համար.

- ապահովել գերմանական երկաթուղիների անվտանգությունը (Bahnpolizei);

- ապահովել հակաահաբեկչական ուժեր (GSG9);

- ապահովել ավիացիոն անվտանգության չափանիշներին համապատասխանությունը Գերմանիայի 13 օդանավակայաններում և

- ծառայել որպես օդային (կամ երկնային) մարշալներ (Luftsicherheit):

Bereitschaftspolizei-ն (բառացիորեն՝ «Պատրաստության ոստիկանություն»/Պահուստային ոստիկանություն, Riot police) Գերմանիայի ոստիկանական ուժերի աջակցության և արագ արձագանքման ստորաբաժանումներն են: Նրանք կազմված են Գերմանիայի Դաշնային ոստիկանության և Պետական ոստիկանության ջոկատներից:

Նահանգային Պատրաստության ոստիկանությունը գործում է որպես ամբողջական ստորաբաժանում՝ ի պատասխան զանգվածային ցույցերի, խռչող սպորտային իրադարձությունների, բնական աղետների և պետական այցերի կապակցությամբ ընդհանուր աջակցության խնդրանքներին²⁸:

²⁸ <https://polis.osce.org/country-profiles/germany>

Էստոնիայում սահմանապահները (Border Guards) զինված ազգային կազմակերպություն է, որը խաղաղ ժամանակ վարչականորեն ընդգրկված է Ներքին գործերի նախարարության կազմում: Սահմանապահ գործերի հիմնական պարտականություններն են.

- պաշտպանել պետական սահմանները ցամաքային, ծովային և անդրսահմանային ջրային մարմիններում.

- հակազդել պետական սահմանների բռնի փոփոխություններին.

- հակազդել պետական սահմանների ապօրինի հատմանը.

- հակազդել պետական սահմաններով ապրանքների ապօրինի փոխադրմանը.

- երաշխավորել սահմանային ռեժիմը.

- իրականացնել սահմանային ստուգումներ.

- ստուգել Էստոնիայում օտարերկրացիների գտնվելու օրինականությունը.

- հավաքել և վերլուծել տեղեկատվություն՝ անօրինական միգրացիային և սահմանային հատումները հակազդելու նպատակով.

- կազմակերպել, վարել և ղեկավարել որոնողափրկարարական աշխատանքները Էստոնիայի ծովային փրկարարական տարածաշրջանում.

- պարզել, տեղայնացնել և վերացնել ծովային աղտոտվածությունը.

- կատարել ազգային պաշտպանության խնդիրները.և

- իրականացնել Սահմանապահներին օրենքով վերապահված այլ խնդիրներ²⁹:

Իտալիայում Կարաբինիերների կորպուսը (Arma dei Carabinieri) ոստիկանական կորպուս է, որն ունի զինվորական կարգավիճակ և ընդհանուր իրավասություն և պատասխանատվություն ունի հասարակական կարգը և անվտանգ միջավայրը պահպանելու համար: Որպես զինված ուժ՝ կորպուսն անմիջականորեն զեկուցում է

²⁹ <https://polis.osce.org/country-profiles/estonia>

Պաշտպանության նախարարությանը՝ կապված ռազմական առաջադրանքների հետ, ինչպիսիք են՝ ռազմական ոստիկանության պարտականությունները այլ զինված ուժերի համար և արտերկրում Իտալիայի դիվանագիտական առաքելությունների անվտանգությունը, և ներքին գործերի նախարարությանը՝ ներքին հասարակական կարգի և հասարակական կարգի հետ կապված գործողությունների համար:

1814 թվականին հիմնադրված Կարաբինիերների կորպուսը վերջին տարիներին տեղակայվել է խաղաղապահ առաքելություններում ամբողջ աշխարհում, ներառյալ Աֆղանստանում, Բոսնիա և Հերցեգովինայում և Կոսովոյում:

Կարաբինիերների կորպուսը լիազորված է.

- երաշխավորել հասարակական կարգը և քաղաքացիական և ռազմական ակտիվների պաշտպանությունը.
- իրականացնել հակաահաբեկչական և կազմակերպված հանցավորության դեմ հետաքննություն.
- իրականացնել մարտական առաջադրանքներ արտերկրում խաղաղապահ առաքելություններում.
- ապահովել Հռոմի արտաքին գործերի նախարարության և արտասահմանում դիվանագիտական ներկայացուցչությունների և դեսպանատների անվտանգությունը.
- իր օդադեսանտային ստորաբաժանումների միջոցով ապահովել արագ օպերատիվ արձագանքը ողջ ազգային տարածքում.
- իրականացնել դատաբժշկական հետաքննություն՝ դատական իշխանությունների կամ Կարաբինիերների հրամանատարության հանձնարարությամբ.
- պաշտպանել հանրային առողջությունը՝ ստուգելով սննդամթերքի և խմիչքների վերամշակումը, վաճառքը և բաշխումը.

- կանխարգելել և պայքարել մշակութային ժառանգության դեմ ուղղված բոլոր հանցագործությունների դեմ.

- կանխել և պայքարել կեղծ արժույթների ներքին և միջսահմանային թողարկման և շրջանառության դեմ. և

- ապահովել, որ գյուղատնտեսության և սննդի ոլորտներում ԵՄ կանոնակարգերը պահպանվեն³⁰:

Ուկրաինայի ազգային գվարդիան ուժային կազմավորում է, որն ունի իրավապահ գործառույթներ: Այն Ուկրաինայի Ներքին գործերի նախարարության համակարգի մի մասն է և կոչված է լուծել այնպիսի խնդիրներ, ինչպիսին են հանցավոր և այլ անօրինական խախտումներից քաղաքացիների կյանքի, իրավունքների, ազատությունների, հասարակության և պետության օրինական շահերի պաշտպանությունը, հասարակական կարգի և հասարակական անվտանգության պահպանումը, իրավապահ մարմինների հետ համագործակցությամբ ազգային անվտանգությունը և ազգային սահմանների պաշտպանությունը, անօրինական կիսառազմական կամ զինված զորքերի (խմբավորումների), ահաբեկչական կազմակերպությունների, կազմակերպված խմբավորումների ահաբեկչական գործողությունների և գործունեության դադարեցումը:

Ուկրաինայի ազգային գվարդիայի գլխավոր հրամանատարը ենթակա է Ներքին գործերի նախարարին: Նրան նշանակվում է Ուկրաինայի նախագահը ներքին գործերի նախարարի առաջարկով:

Ուկրաինայի ազգային գվարդիայի յուրահատկությունն այն է, որ խաղաղ ժամանակ նա իրականացնում է իրավապահ գործառույթներ, ճգնաժամի ժամանակ կայունացման և ռազմական դրության ժամանակ՝ ռազմական գործառույթներ: Ի թիվս այլնի, գվարդիայի հիմնական գործառույթներն են՝

³⁰ <https://polis.osce.org/country-profiles/italy#the-carabinieri-10681>

- պաշտպանել Ուկրաինայի սահմանադրական համակարգը և նրա տարածքային ամբողջականությունը դրանք վերափոխելու բռնի փորձերից,

- պահպանել հասարակական կարգը և ապահովել քաղաքացիների կյանքի, իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանությունը,

- ժողովների, հանրահավաքների, երթերի, ցույցերի և այլ հրապարակային միջոցառումների ժամանակ նպաստել հասարակական անվտանգության և հասարակական կարգի պահպանմանը՝ հանրային առողջության և անվտանգության համար վտանգների դեպքում,

- պաշտպանել օտարերկրյա պետությունների դիվանագիտական ներկայացուցչությունները և հյուպատոսությունները, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունների ներկայացուցչությունները Ուկրաինայում,

- մասնակցել զինված իրավախախտներին վնասագերծելու հատուկ գործողություններին, դադարեցնել անօրինական ռազմական կամ զինված խմբավորումների, կազմակերպված խմբերի և հանցավոր կազմակերպությունների գործունեությունը Ուկրաինայի ներսում, ինչպես նաև ահաբեկչական գործունեության հետ կապված միջոցառումները,

- ներգրավվել անկարգությունների դեմ պայքարում, եթե առկա է քաղաքացիների նկատմամբ բռնության վտանգ,

- զբաղվել հասարակական կարգի վերականգնմամբ ազգամիջյան և միջդավանական հակամարտությունների դեպքում, ապաշրջափակել կամ կանխել ապօրինի գործողությունները կարևոր հասարակական նշանակության օբյեկտների կամ տարածքների գրավման դեպքում, որտեղ հանրային անվտանգությունը կարող է վտանգվել, և պետական իշխանությունների կանոնավոր գործունեությունը, և տեղական կառավարումը կարող է խոչընդոտվել,

- ներգրավվել հասարակական կարգի պահպանման կամ վերականգնման մեջ տեխնաձին կամ բնաձին արտակարգ իրավիճակների դեպքում (բնական աղետներ, դժբախտ

պատահարներ, ուժեղ հրդեհ, ոչնչացման միջոցների օգտագործում, համաճարակ և այլն), որտեղ առկա է սպառնալիք հանրային առողջության և անվտանգության համար³¹:

Այսպիսով, ուսումնասիրված միջազգային փորձը վկայում է, որ թերևս ուստիկանական ուժերն իրենց կառուցվածքում ունեն ռազմական կամ կիսառազմական կառույցներ: Այս առումով կարևոր առանձնահատկությունն այն է, որ նշյալ ռազմական ու կիսառազմական կառույցները խաղաղ ժամանակ գործում են քաղաքացիական կառավարման ներքո:

Հավաքների ազատության իրավունքի երաշխավորման Ոստիկանության պարտականությունը՝ միջազգային չափանիշների ու Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո

Ոստիկանության գործողություններում մարդու իրավունքների հարգման առաջնահերթության, ինչպես նաև այս առումով ոստիկանության ծառայողների պատշաճ պատրաստվածության կարևորությունը ընդգծվում է Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի Rec(2001)10 հանձնարարականում, մասնավորապես՝ հետևյալի ամրագրմամբ՝

- ուժի կիրառման և սահմանափակումների վերաբերյալ գործնական ուսուցումը՝ կապված մարդու իրավունքների հաստատված սկզբունքների, մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի և դրա նախադեպային իրավունքի հետ, պետք է ներառվեն ոստիկանության բոլոր մակարդակների վերապատրաստման մեջ (29-րդ կետ),

- ոստիկանությունն իր գործունեությունն իրականացնելիս միշտ պետք է նկատի ունենա յուրաքանչյուրի հիմնարար իրավունքները, ինչպիսիք են՝ մտքի, խղճի, կրոնի, արտահայտվելու, խաղաղ հավաքների, տեղաշարժի և ունեցվածքից խաղաղ օգտվելը (43-րդ կետ),

³¹ <https://polis.osce.org/country-profiles/ukraine#national-guard-10624>

- ոստիկանությունը, որքանով դա հնարավոր է, ներպետական օրենսդրության համաձայն, պետք է անհապաղ տեղեկացնի ազատությունից զրկված անձանց ազատությունից զրկելու պատճառների և նրանց դեմ առաջադրված ցանկացած մեղադրանքի, ինչպես նաև պետք է անհապաղ տեղեկացնի ազատությունից զրկված անձանց իրենց գործի համար կիրառելի ընթացակարգի մասին (55-րդ կետ),

- ոստիկանությունն ապահովում է անձանց անվտանգությունը, առողջությունը, հիգիենան և պատշաճ սնուցումը նրանց պահելու ընթացքում: Ոստիկանության խցերը պետք է ունենան ողջամիտ չափսեր, ունենան համապատասխան լուսավորություն և օդափոխություն և հազեցած լինեն համապատասխան հանգստի միջոցներով (56-րդ կետ),

- ոստիկանության կողմից ազատությունից զրկված անձինք իրավունք ունեն տեղեկացնել իրենց ընտրությամբ երրորդ անձին ազատությունից զրկելու մասին, օգտվել իրավաբանական օգնությունից և, հնարավորության դեպքում, բժշկական զննում անցնել, երբ հնարավոր է նրանց ընտրությամբ բժշկի կողմից (57-րդ կետ):

Վերը նշվածի հետ կապված, գործնական հետաքրքրություն են ներկայացնում հավաքների ազատության իրավունքի երաշխավորմանն առնչվող հետևյալ ասպեկտները՝

1. Երթևեկության արգելափակման պայմաններում հանրային շահի գնահատումը և հավաքների ազատության նկատմամբ միջամտության համաչափությունը

Եվա Մոլնարն ընդդեմ Հունգարիայի գործով հավաքները ցրելուն ուղղված գործողությունները Եվրոպական դատարանի կողմից ճանաչվել են իրավաչափ՝ համակցության մեջ գնահատելով այնպիսի հանգամանքներ, ինչպիսիք են՝ հավաքի մասին նախապես իրազեկված չլինելու պայմաններում ոստիկանության կողմից դրսևորած հանդուրժողականությունը, հասարակական կարգի և երթևեկության խաթարումը, հավաքի

մասնակիցների կողմից իրենց իրավունքը մի քանի ժամ շարունակ իրացնելու հնարավորությունը և ի սկզբանե հավաքը չցրելը³²:

Մեկ այլ դեպքում հավաքների ազատության իրավունքին միջամտության համաչափությունը գնահատելիս Եվրոպական դատարանը հիմնվել է ազգային դատարանի իրավական գնահատականի վրա, ըստ որի՝ դիմումատուն (հավաքի կազմակերպիչը) պատճառել է շրջափակման հետ կապված ավելի մեծ խոչընդոտներ, քան սովորաբար կառաջանար խաղաղ հավաքների իրավունքն իրացնելիս: Ի համեմատ հավաքի միջոցով քաղաքական մտահոգությունն արտահայտելու մտադրության՝ դիմումատուի վարքագիծը, ըստ Եվրոպական դատարանը գնահատման, եղել է անհամաչափ և ճանապարհային երթևեկության մասնակիցներին զգալի անհարմարություն պատճառել: Միաժամանակ, անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը դիտարկելիս կարևորվել է, որ անձի դատապարտման հիմքում ընկած է եղել ոչ թե հավաքներին վերջինիս մասնակցությունը, այլ երթևեկության խաթարումը: Արդյունքում, Եվրոպական դատարանը համաչափ է գնահատել անձի նկատմամբ պատասխանատվության միջոցի կիրառումը՝ հավասարակշռելով անկարգությունը կանխելու հանրային շահն ու հավաքների անցկացման կոնկրետ եղանակի ընտրության դիմումատուի շահը³³:

Դրան հակառակ, Պատյին և այլք ընդդեմ Հունգարիայի գործով վճռում Եվրոպական դատարանը երթևեկության խաթարման վտանգը կանխելու նպատակով հավաքների ազատության իրավունքին միջամտությունը ոչ իրավաչափ է համարել՝ գնահատման առարկա դարձնելով հավաքի մասնակիցների փոքրաթվությունը, մայթերի լայն լինելը, հավաքի անցկացման և ավտոբուսների աշխատանքային ժամանակի չհամընկնումը³⁴:

³² Եվա Մոլնարն ընդդեմ Հունգարիայի (Éva Molnár v. Hungary) գործով 2008 թվականի հոկտեմբերի 7-ի վճիռը, գանգատ թիվ 10346/05, կետ 37:

³³ Բուդահազին ընդդեմ Հունգարիայի (Budaházy v. Hungary) գործով վճիռը, գանգատ թիվ 41479/10, կետ 43:

³⁴ Պատյին և այլք ընդդեմ Հունգարիայի (Patyi and Others v. Hungary) գործով 2008 թվականի հոկտեմբերի 7-ի վճիռը, գանգատ թիվ 5529/05, կետեր 40-42:

2. Պետական հաստատություններին մոտ հավաքներ անցկացնելու օրենսդրական արգելքի հիմքով հավաքը ցրելու իրավաչափությունը

Որոշակի վայրերում հավաքների անցկացման ընդհանուր օրենսդրական արգելքի խնդրահարույց լինելու և այդ հիմքով հավաքները ցրելու ոստիկանական պրակտիկայի ոչ իրավաչափությանն անդրադարձ է կատարել ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանը³⁵՝ արձանագրելով, որ Վենետիկի հանձնաժողովի և ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի համատեղ միջանկյալ կարծիքում այս կարգավորումը խնդրահարույց է գնահատվել միջազգայնորեն ընդունված հետևյալ սկզբունքների հաշվառմամբ՝

- որպես ընդհանուր կանոն՝ հավաքները պետք է երաշխավորվեն թիրախային լսարանի համար տեսանելի և լսելի հեռավորության վրա, և սահմանափակումները չպետք է խոչընդոտեն հաղորդակցումը,

- բնական է, որ հավաքներն անցկացվեն կարևոր որոշումներ ընդունող մարմինների առաջ, ինչպիսիք են, օրինակ՝ Կառավարության շենքը, Նախագահի նստավայրը, դատարանները կամ Խորհրդարանը: Միայն անմիջական բռնության գործոնը կարող է արդարացնել հավաքների արգելումը,

- համընդհանուր օրենսդրական նորմերը, որոնք արգելում են հավաքները հատուկ ժամերի կամ հատուկ տարածքներում (վայրերում), ավելի մեծ հիմնավորում են պահանջում, քան առանձին հավաքների սահմանափակումները,

- հաշվի առնելով յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքի առանձնահատուկ հանգամանքները՝ օրենսդրության մեջ նման ընդհանուր նորմերի ներառումը (և դրանց կիրառումը) կարող է համարվել անհամաչափ, քանի դեռ սոցիալական ճնշող պահանջ չկա,

- թեև հավաքը չպետք է արգելի այդ (Կառավարություն, Նախագահ, դատարանները կամ Խորհրդարան) հաստատությունների գործառութավորումը, այդուհանդերձ, այն

³⁵ Տե՛ս, մասնավորապես, ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի 2018-2021 թվականների գործունեության արդյունքներն արտասացվող տարեկան հաղորդումները:

փաստը, որ դա կարող է որոշակի անհարմարություններ պատճառել, չպետք է հանգեցնի արգելքի կամ որևէ էական սահմանափակման:

Ավելին, «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի (Վենետիկի հանձնաժողովի) և ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ՝ խաղաղ հավաքների վերաբերյալ 2019 թվականի ուղեցույցների 133-րդ կետն ամրագրում է. «Ոչ մի համընդհանուր արգելքներ» սկզբունքը, համաձայն որի՝ համընդհանուր իրավական սահմանափակումները, օրինակ՝ բոլոր հավաքների արգելքը որոշակի ժամանակահատվածում կամ որոշակի տարածքներում կամ հավաքներ անցկացնելու առումով հարմար հանրային վայրերում, որպես կանոն պարունակում են անհամաչափ և հավաքների ազատության իրավունքը խախտող սահմանափակումներ:

3. Վարչական ձեռքարկման՝ օրենքով ամրագրված իրավաչափ նպատակի չպահպանումը ձեռքարկման ընթացակարգը կիրառելիս

Եվրոպական դատարանի գնահատմամբ՝ անձի ձեռքարկումը կարող է ոչ իրավաչափ լինել, եթե դրա առերևույթ նպատակը տարբերվում է իրականից³⁶:

Գալստյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ խաղաղ հավաքների ազատության իրավունքի էությանը վնաս կհասցվի, եթե պետությունը, չարգելելով հանրահավաքը, այնուամենայնիվ, պատժամիջոցներ կիրառի դրա մասնակիցների նկատմամբ սոսկ հանրահավաքին գալու համար, երբ չի կատարվել որևէ դատապարտելի արարք: Այդ գործով Եվրոպական դատարանն արձանագրել է Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի խախտում³⁷:

Եվրոպական դատարանը Հայաստանի դեմ կայացված մի շարք վճիռներով եկել է այն եզրահանգման, որ դիմումատուների դեմ հարուցված վարչական վարույթը և դրան հետևող

³⁶ Խոդորկովսկին ընդդեմ Ռուսաստանի (Khodorkovskiy v. Russia) գործով 2011 թվականի մայիսի 31-ի վճիռը, գանգատ թիվ 5829/04, կետեր 141-142:

³⁷ Գալստյանն ընդդեմ Հայաստանի (Galstyan v. Armenia) գործով 2008 թվականի փետրվարի 15-ի վճիռը, գանգատ թիվ 26986/03, կետ 117:

կալանավորումը հանդիսացել է միջոցառում, որը նպատակ է ունեցել կանխելու կամ խափանելու դիմումատուների մասնակցությունը ցույցերին: Եվրոպական դատարանը գտել է, որ տեղի է ունեցել միջամտություն դիմումատուների խաղաղ հավաքների իրավունքին՝ արձանագրելով Եվրոպական կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի խախտում³⁸:

Եվրոպական կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածով երաշխավորված հավաքների ազատության իրավունքի պաշտպանության տիրույթում են նաև ցույցերը, որոնք կարող են անհանգստացնել կամ վիրավորել անձանց, ովքեր դեմ են հավաքի առաջ քաշած գաղափարներին կամ պահանջներին: Դատարանն ընդգծել է, որ հավաքների ազատությանը միջամտող միջոցները, բացառությամբ բռնության հրահրման և ժողովրդավարական սկզբունքները մերժելու դեպքերի, վնասում և հաճախ վտանգում են ժողովրդավարությունը, որքան էլ հնչած տեսակետներն ու ձևակերպումները ցնցող կամ անընդունելի լինեն իշխանությունների համար:

Եվրոպական դատարանն իրավունքների սահմանափակման համաչափության գնահատման վերաբերելի գործոններ է դիտարկել նաև կիրառված պատժամիջոցների բնույթն ու խստությունը՝ նշելով, որ ցուցարարների նկատմամբ քրեական բնույթի պատժամիջոցների կիրառումը պահանջում է կոնկրետ պատճառաբանվածություն (particular justification): Սկզբունքորեն, խաղաղ հավաքները չպետք է քրեական պատժի, հատկապես՝ ազատագրկման կիրառման վտանգի ենթարկվեն: Նման դեպքերը, երբ ոչ բռնի վարքագծի արդյունքում կիրառվում է ազատագրկում, Եվրոպական դատարանի կողմից ուսումնասիրվում են հատուկ ուշադրությամբ³⁹:

4. Անձանց բերման ենթարկելիս կամ վարչական ձերբակալման ենթարկելիս անհամաչափ ուժի գործադրումը, հատուկ միջոցների կիրառման հայեցողության շրջանակը

³⁸ Սմբատ Այվազյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով 2021 թվականի հունվարի 8-ի վճիռը, գանգատ թիվ 49021/08, կետ 121, Հակոբյանը և այլք ընդդեմ Հայաստանի գործով 2012 թվականի հուլիսի 10-ի վճիռը, գանգատ թիվ 34320/04, կետ 99, Վիրաբյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով 2013 թվականի հունվարի 2-ի վճիռը, գանգատ թիվ 40094/05, կետ 210:

³⁹ Լաշմանկին և այլքն ընդդեմ Ռուսաստանի (Lashmankin v. Russia) գործով 2017 թվականի փետրվարի 7-ի վճիռն, գանգատ թիվ 57818/09:

Եվրոպական դատարանն ընդգծել է, որ թեև հատուկ միջոցներ կիրառելու ոստիկանական գործողություններն արտոնված են, այնուամենայնիվ, դրանք պետք է բավականաչափ կարգավորված լինեն ներպետական օրենսդրությամբ՝ կամայականության դեմ համաչափ և արդյունավետ երաշխիքների շրջանակներում:

Ըստ Եվրոպական դատարանի՝ անհրաժեշտ է ունենալ նոնակների գործադրման ուղեցույցներ, ինչպես նաև, որ ոստիկանության աշխատակիցները չպետք է ունենան հատուկ միջոցները կիրառելու չափազանց լայն հայեցողություն և հատուկ միջոցների կիրառման չկանոնակարգված նախաձեռնություն ցուցաբերելու հնարավորություն, որի համար անհրաժեշտ է, որ ոստիկաններն անցնեն անհրաժեշտ պատրաստություն և ուսուցում և ունենան հատուկ միջոցի կիրառման հստակ ցուցումներ⁴⁰:

Ֆիզիկական ուժի ցանկացած գործադրում՝ անգամ ապտակը, որը խիստ անհրաժեշտ չի դարձել տվյալ անձի վարքագծի պատճառով, և կիրառվել է իրավապահ համակարգում աշխատող անձանց կողմից, նսեմացնում է մարդու արժանապատվությունը և առաջացնում Եվրոպական կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում⁴¹:

Բացի այդ, Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ ուժի կամ հատուկ միջոցների գործադրմամբ մարմնական վնասվածքներ կամ այլ վնասներ պատճառելուց հետո հնարավորինս կարճ ժամկետում պատշաճ բուժօգնություն չցուցաբերելն առաջ է բերում Եվրոպական կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման հարց⁴²:

Բժշկի և բուժօգնության հասանելիությունից զատ, որը ներառում է ժամանակին բուժօգնություն ցուցաբերելու պահանջն ուժի և հատուկ միջոցների գործադրման դեպքում,

⁴⁰ Աբդուլլահ Յասա և ուրիշներն ընդդեմ Թուրքիայի (*Abdullah Yasa and Others v. Turkey*), գանգատ թիվ 44827/08, 16/07/13:

⁴¹ Բույիդն ընդդեմ Բելգիայի (*Bouyid v Belgium*) գործով 2015 թվականի սեպտեմբերի 28-ի վճիռը, գանգատ թիվ 23380/09, Մուրադովան ընդդեմ Ադրբեյջանի (*Muradova v. Azerbaijan*) գործով 2009 թվականի ապրիլի 2-ի վճիռը, գանգատ թիվ 22684/05:

⁴² Շամանն և այլք ընդդեմ Վրաստանի և Ռուսաստանի (*Shamayev and Others v Georgia and Russia*) գործով 2005 թվականի ապրիլի 12-ի վճիռը, գանգատ թիվ 36378/02:

Եվրոպական դատարանը վատ վերաբերմունքի կանխարգելման առումով կարևորել է նաև պատշաճ հաշվետվությունների ներկայացումը միջադեպերին մասնակցող համապատասխան ոստիկանների կամ պետության այլ ներկայացուցիչների կողմից⁴³:

Ոստիկանության կողմից մահաբեր ուժի կիրառման իրավաչափության հարցին Եվրոպական դատարանն անդրադարձ է կատարել Այվազյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով վճռում⁴⁴՝ վերահաստատելով կյանքի իրավունքի երաշխավորման ընդհանուր սկզբունքները, համաձայն որոնց՝ ամբողջությամբ վերցրած 2-րդ հոդվածը վերաբերում է ոչ միայն դիտավորությամբ կյանքից զրկելու դեպքերին, այլ նաև այն իրավիճակներին, երբ թույլատրվում է «ուժ գործադրել», ինչը կարող է հանգեցնել կյանքից զրկելուն՝ որպես չնախատեսված հետևանք: Ցանկացած ուժի գործադրում չպետք է ենթադրի ավելին, քան «բացարձակ անհրաժեշտություն» և պետք է լինի խիստ համաչափ՝ 2-րդ հոդվածով սահմանված մեկ կամ ավելի նպատակների իրականացմանը⁴⁵:

Դատարանը հավելել է, որ եթե դիտավորությամբ գործադրվել է մահաբեր ուժ, ապա պետք է հաշվի առնել ոչ միայն պետության այն մարմինների գործողությունները, որոնք իրականում կիրառել են այդ ուժը, այլ նաև դրանց ուղեկցող բոլոր հանգամանքները, այդ թվում՝ այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք քննության առարկա գործողությունների պլանավորումը և վերահսկողությունն են⁴⁶: Այսպիսով, երբ որոշվում է գործադրված ուժի՝ 2-րդ հոդվածին համապատասխանության հարցը, կարող է գործին վերաբերելի լինել այն հանգամանքը, թե արդյոք իրավապահ մարմինների գործողությունները պլանավորվել և վերահսկվել են

⁴³ Յուսիվն ընդդեմ Լիտվայի (Yusiv v Lithuania) գործով 2016 թվականի հոկտեմբերի 4-ի վճիռը, գանգատ թիվ 55894/13, Մուրադովան ընդդեմ Ադրբեջանի (Muradova v. Azerbaijan) գործով 2009 թվականի ապրիլի 2-ի վճիռը, գանգատ թիվ 22684/05:

⁴⁴ Այվազյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով 2017 թվականի հունիսի 1-ի վճիռը, գանգատ թիվ 56717/08:

⁴⁵ McCann-ը և այլք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1995 թվականի սեպտեմբերի 27, §§ 148-149 և 200, Ա սերիա թիվ 324, Andronicou-ն և Constantinou-ն ընդդեմ Կիպրոսի (1997 թվականի հոկտեմբերի 9, Վճիռների և որոշումների մասին գեկույցներ 1997-VI), § 171, McKerr-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 28883/95, § 110, ՄԻԵԴ 2001-III, և Wasilewska-ն և Kałucka-ն ընդդեմ Լեհաստանի, թիվ 28975/04 և 33406/04, § 42, 2010 թվականի փետրվարի 23):

⁴⁶ McCann-ը և այլք՝ վերևում հիշատակված, § 150:

այնպես, որ հնարավորինս նվազագույնի հասցվի մահաբեր ուժի հավանական գործադրումը կամ կյանքի պատահական կորստի հնարավորությունը⁴⁷:

Եվրոպական դատարանը ոստիկանության կողմից ոչ իրավաչափ մահաբեր ուժի կիրառման արդյունքում Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում է արձանագրել նաև Միմոնյանը և Ենգիբարյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով 2023 թվականի հունիսի 20-ի վճռով:

Ոստիկանության կողմից ուժի գործադրման եվրոպական չափանիշներից զատ՝ 1990 թվականին ընդունված «Իրավապահ մարմինների աշխատակիցների կողմից ուժի և հրազենի կիրառման» ՄԱԿ-ի հիմնական սկզբունքները ևս ուրվագծում են ուժի կիրառման հիմնական սկզբունքները, որոնք կիրառելի են ոստիկանության բոլոր ծառայողների նկատմամբ: «Հիմնական սկզբունքները» ընդգծում են, որ *ուժի կիրառումը պետք է միշտ լինի ծայրահեղ միջոց՝ ոչ թե նորմ, և այն պետք է լինի համաչափ՝ միտված մարդու կյանքը պաշտպանելուն:*

Նախքան հավաքի ընթացքում ուժի կիրառման հարցը դիտարկելը, ոստիկանությունը պետք է նախ քննարկի դրա անհրաժեշտությունը: Եթե նույն նպատակին հնարավոր է հասնել խաղաղ միջոցներով, ապա հարկ չկա ուժ կիրառել: Երկրորդ, ուժի կիրառման պարագայում հարկ է նկատի առնել դրա համաչափությունը ոստիկանական գործողության օրինական նպատակին հասնելու համար: Երբ հավաքի նկատմամբ ուժ է կիրառվում, ոստիկանության ղեկավարությունը (ռազմավարական, օպերատիվ և մարտավարական մակարդակներում) պետք է կարողանա բացատրել հանրությանը, թե հասարակական կարգի պահպանման ի՞նչ նպատակի են ուզում հասնել (աջակցում, զսպում, շուրջկալում կամ ցրում), և տվյալ հանգամանքներում ինչու՞ է ընտրված մոտեցումն ամենապատշաճ տարբերակը: Չափազանց կարևոր է նաև, որ պլանավորման և հավաքի սպասարկման ողջ ընթացքում հրամանատարական մակարդակների միջև լինի հաղորդակցություն և երկխոսություն, հատկապես, երբ խոսքը ուժի կիրառման մասին է: Ապօրինի հրամանները չպետք է կատարվեն⁴⁸:

⁴⁷ Bubbins-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 50196/99, § 136, ՄԻԵԴ 2005-II (քաղվածքներ):

⁴⁸ «Իրավապահ մարմինների աշխատակիցների կողմից ուժի և հրազենի կիրառման հիմնական սկզբունքներ» (Հավանա, Հանցագործությունների կանխմանը և իրավախախտների հետ վարվելաձևին նվիրված ՄԱԿ-ի ութերորդ կոնգրես, 1990թ., <https://www.osce.org/hy/odihr/425663?download=true>

Համապատասխան ծառայողը պարտավոր է արձանագրել ուժի կիրառման ցանկացած դեպք, ինչպես նաև պետք է գործեն ընթացակարգեր, որոնք երաշխավորում են ուժի կիրառման մասին վերադասին հնարավորինս արագ զեկուցելը: Երբ որպես մարտավարական տարբերակ կայացվում է ուժ կիրառելու որոշում, հրամանատարը պետք է արձանագրի իր որոշման հիմնավորումը և արդյունքը: Եթե առկա է համոզվածություն կամ կասկած, որ ուժի նմանօրինակ կիրառումն ապօրինի է, ապա պետք է կատարվի հանգամանքների լիարժեք քննություն⁴⁹:

Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի խումբ գործերի կատարման, ինչպես նաև Հայաստանի դեմ ներկայացված և կոմունիկացված գործերի ընդհանուր նկարագիրը

Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի խումբ գործերով Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ խաղաղ հավաքները ցրելու և հավաքների մասնակիցներին ազատությունից զրկելու հետագա գործողությունները եղել են անհամաչափ և ոչ անհրաժեշտ՝ հանգեցնելով Եվրոպական կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածով երաշխավորված հավաքների ազատության իրավունքի խախտման:

Այս խումբ վճիռների կատարման շրջանակում Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի 2021 թվականի դեկտեմբերի 2-ի CM/Del/Dec(2021)1419/H46-1⁵⁰ որոշման շրջանակներում պետության ուշադրությունն է հրավիրվել ընդհանուր միջոցառումների վրա, որոնք ուղղված են արձանագրված խախտումներին համակարգային մակարդակում արձագանքելուն: Մասնավորապես՝ ԵԽ նախարարների կոմիտեն պետությունից տեղեկություններ է ակնկալել ոստիկանության պարեկային ծառայության կամ այլ ոստիկանական ստորաբաժանումների դերի վերաբերյալ՝ զանգվածային միջոցառումների

⁴⁹ <https://www.osce.org/files/f/documents/c/6/425663.pdf>

⁵⁰ [https://hudoc.exec.coe.int/eng#f%22EXECIdentifier%22:\[%22CM/Notes/1419/H46-01E%22\]](https://hudoc.exec.coe.int/eng#f%22EXECIdentifier%22:[%22CM/Notes/1419/H46-01E%22])

սպասարկման, ինչպես նաև հավաքների ազատության իրավունքի երաշխավորման հարցում ուստիկանության հատուկ վերապատրաստումների առումով:

Դրանից բացի, որոշմամբ անդրադարձ է կատարվել նաև պարեկային ծառայության՝ հասարակական կարգի պահպանության և զանգվածային միջոցառումների ժամանակ մարդու իրավունքների պաշտպանության գործառույթների հստակ կանոնակարգման անհրաժեշտությանը, ինչպես նաև հատուկ վերապատրաստումների անցկացմանը:

Հայաստանի դեմ ներկայացված և կոմունիկացված գործերի ուսումնասիրությունն իր հերթին նախանշում է Եվրոպական դատարանի առջև բարձրացված՝ հավաքների ազատության իրավունքին միջամտություն ենթադրող ուստիկանական գործողությունների հետ կապված մի շարք համակարգային խնդիրներ.

1. հավաքը ցրելու ուստիկանական գործողությունների ոչ իրավաչափությունը (հիմնականում փողոցների երթևեկությունը արգելափակելու և պետական հաստատություններին մոտ հավաքներ անցկացնելու օրենսդրական արգելքի հիման վրա),

2. անձանց բերման ենթարկելիս կամ վարչական ձերբակալման ենթարկելիս անհամաչափ ուժի գործադրումը,

3. վարչական ձերբակալման՝ օրենքով ամրագրված իրավաչափ նպատակի չպահպանումը ձերբակալման ընթացակարգը կիրառելիս,

4. վարչական ձերբակալման՝ օրենքով ամրագրված առավելագույն ժամկետի խախտումները,

5. «Ուստիկանի օրինական պահանջին չենթարկվելու» վարչական իրավախախտման իմաստով՝ օրինական պահանջ չներկայացնելը կամ այդ պահանջի ոչ իրավաչափ լինելը:

Դրանք առավել մանրամասն դիտարկված են ստորև ներկայացվող գործերում:

1) Կիմ Մինասյանը և Վարդան Գերավետյանն ընդդեմ Հայաստանի կոմունիկացված գործով⁵¹ իրադարձությունները վերաբերում էին 2013 թվականի օգոստոսի 24-ին Երևանի

⁵¹ Գանգատներ թիվ 4892/16 և 24052/16, կոմունիկացվել է 2020 թվականի ապրիլի 21-ին [https://hudoc.echr.coe.int/eng#f{%22respondent%22:\[%22ARM%22\],%22article%22:\[%2211%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22COMMUNICATEDCASES%22\],%22itemid%22:\[%22001-203152%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#f{%22respondent%22:[%22ARM%22],%22article%22:[%2211%22],%22documentcollectionid%22:[%22COMMUNICATEDCASES%22],%22itemid%22:[%22001-203152%22]})

վարչական շրջաններից մեկում կառուցապատման դեմ բողոքին: Ըստ Եվրոպական դատարանին ներկայացված տեղեկությունների՝ բողոքը սկզբնապես տեղի է ունեցել շինհրապարակի դիմացի մայթին, բայց հետո հավաքի մի խումբ մասնակիցներ, այդ թվում՝ դիմումատուները, դուրս են եկել և նստել կամ կանգնել են փողոցի վրա՝ Կոմիստասի պողոտային, երթևեկությունն արգելափակելով մոտ 50 րոպե: Ըստ ներպետական դատարանների՝ ոստիկանները պահանջ են ներկայացրել՝ հեռանալու փողոցից, բայց դիմումատուները չեն ենթարկվել ոստիկանի պահանջին և տարվել են ոստիկանության բաժին:

Դիմումատուների պնդմամբ՝ վերջիններիս չեն ներկայացվել ազատությունից զրկելու պատճառները: Առաջին դիմումատուն նաև բողոք է ներկայացրել, որ ինքը պահվել է ոստիկանության բաժնում մոտ 3-4 ժամ, ինչը, սակայն, չի եղել ո՛չ քրեական և ո՛չ վարչական իրավախախտման ընթացակարգի շրջանակներում: Դիմումատուն նշել է, որ վարչական իրավախախտման արձանագրության կազմումը կպահանջեր ընդամենը 30 րոպե, հետևաբար, ոստիկանության բաժնում իրեն ավելի երկար պահելու անհրաժեշտություն չի եղել: Բարձրացված մեկ այլ խնդիրն այն է, որ ոստիկանությունը որևէ փորձ չի ձեռնարկել՝ տեղում պարզելու դիմումատուի ինքնությունը և հենց տեղում կազմելու վարչական իրավախախտման արձանագրություն: Կազմված արձանագրությունը չի պարունակում որևէ տեղեկություն, թե ինչ քայլեր են ձեռնարկվել անձի ինքնությունը տեղում պարզելու համար: Հետևաբար, դիմումատուների պնդմամբ՝ տեղում արձանագրություն կազմելուն խոչընդոտող հանգամանքի բացակայության պայմաններում վերջիններիս ազատությունից զրկելը հետապնդել է հավաքին մասնակցությունը կանխելու նպատակ:

2) Հավաքների ազատության իրավունքին միջամտություն ենթադրող՝ վարչական ձերբակալումը հիմնավորված չլինելու, դրա չարդարացված տևողության, վարչական իրավախախտման արձանագրությունը տեղում չկազմելու և հավաքի մասնակցին ազատությունից զրկելու ոչ իրավաչափ նպատակի հետ կապված նմանաբնույթ հարցեր բարձրացվել են նաև Վարդգեզ Գասպարին ընդդեմ Հայաստանի կոմունիկացված գործով⁵²:

⁵² Գանգատ թիվ [19579/16](#), կոմունիկացվել է 2020 թվականի հոկտեմբերի 19-ին:

Այս գործով ևս հավաքի ազատության իրավունքին ոստիկանության միջամտող գործողությունների հիմքում ընկած է եղել ոստիկանի օրինական պահանջին չենթարկվելը, ինչը, ըստ ոստիկանության, պայմանավորված է եղել դիմումատուի և այլ ցուցարարների կողմից Ամիրյան փողոցի երթևեկելի մասը փակելու և բավական ժամանակ երթևեկությանը խոչընդոտելու հանգամանքներով:

3) Արմեն Աբրոյանն ընդդեմ Հայաստանի⁵³ և Գևորգ Սաֆարյանն ընդդեմ Հայաստանի⁵⁴ գործերով ևս վիճարկման առարկա է դարձել ոստիկանության գործողությունների իրավաչափությունը թե՛ հանրային ճանապարհը չփակելու պահանջի, թե՛ հաջորդիվ վարչական ձերբակալման առումով: Հավաքների ազատության իրավունքին միջամտության մեկ այլ խնդիր վերաբերում է հավաքների անցկացման վայրով պայմանավորված՝ ընդհանուր արգելքների (blanket ban) կիրառությանը⁵⁵: Այս խնդիրը բարձրաձայնվել է Հայաստանի դեմ Եվրոպական դատարան ներկայացված և կոմունիկացված մի շարք գործերով, որոնց փաստական հանգամանքներն ամփոփ ներկայացվում են ստորև: Այսպես,

4) Կարեն Հովհաննիսյանը և Արգիշտի Կիվիրյանն ընդդեմ Հայաստանի կոմունիկացված գործով⁵⁶ իրադարձությունները վերաբերում են Հանրապետության նախագահի՝ Եվրասիական տնտեսական միությանը միանալու որոշման դեմ 2013 թվականի սեպտեմբերի 4-ի հավաքին: Սկզբնապես, հավաքն անցկացվել է Բաղրամյան 26 հասցեում տեղակայված՝ Նախագահի նստավայրի դիմացի մայթին: Այնուհետև, սակայն, դիմումատուներն ու հավաքի այլ մասնակիցներ, հատելով փողոցը, տեղակայվել են Նախագահի նստավայրի մուտքի դարպասների մոտ: Դիմումատուների պնդմամբ՝ ոստիկանները սկսել են ցուցարարներին հրել դարպասներից դեպի երթևեկելի մաս՝ հակառակ մայթ վերադարձնելու համար:

⁵³ Գանգատ թիվ [26897/18](#), կոմունիկացվել է 2021 թվականի նոյեմբերի 24-ին:

⁵⁴ Գանգատ թիվ [5567/16](#), կոմունիկացվել է 2021 թվականի դեկտեմբերի 9-ին:

⁵⁵ «Հավաքների ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի համաձայն՝ *հավաքն արգելվում է, եթե հավաքն անցկացվելու է Հանրապետության Նախագահի, Ազգային ժողովի, կառավարության նստավայրերից, դատարաններից կամ քրեակատարողական հիմնարկներից այնպիսի հեռավորության վրա, որի դեպքում այն սպառնում է դրանց բնականոն գործունեությանը*:

⁵⁶ Գանգատներ թիվ [42793/15](#) և [1593/16](#), հրապարակվել է 2021 թվականի օգոստոսի 23-ին <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22respondent%22:%5B%22ARM%22%5D,%22article%22:%5B%2211%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22COMMUNICATEDCASES%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-211668%22%5D%7D>

Ըստ ներպետական դատարանների՝ ոստիկանությունը դադարեցրել է Բաղրամյան պողոտայի երթևեկությունը՝ անվտանգ անցում ապահովելու նպատակով: Ըստ երևույթին, ցուցարարներից մի քանիսը, այդ թվում՝ երկրորդ դիմումատուն, նստել են ճանապարհի երթևեկելի հատվածում և չեն ենթարկվել ոստիկանության՝ հեռանալու պահանջին: Այնուհետև, պարզվում է, որ ոստիկանությունն ի վերջո ցրել է հավաքը՝ ձերբակալելով մասնակիցների մեծ մասին, այդ թվում՝ առաջին դիմումատուին, ով բերման է ենթարկվել ոստիկանության բաժին՝ ոստիկանության օրինական պահանջին չենթարկվելու վարչական իրավախախտման վարույթի շրջանակում:

Համաձայն երկրորդ դիմումատուի վարչական ձերբակալման արձանագրության՝ Բաղրամյան պողոտա 26 հասցեում Նախագահի աշխատակազմի դիմաց անցկացված բողոքի ակցիայի ժամանակ դիմումատուն նստել է Նախագահի աշխատակազմի հարակից երթևեկելի մասում և չի ենթարկվել ճանապարհը փակելուց հրաժարվելու ոստիկանի օրինական պահանջին՝ դրանով իսկ կատարելով ՎԻՎՕ 182-րդ հոդվածով նախատեսված արարք:

Ըստ Ոստիկանության՝ հավաքը ցրելու և դիմումատուներին ձերբակալելու գործողությունները պայմանավորված են եղել նրանով, որ ցուցարարները հրաժարվել են տեղափոխվել Նախագահի նստավայրից պատշաճ հեռավորության վրա, քանի որ վերջիններիս գործողությունները կարող էին խոչընդոտել կառույցի բնականոն գործունեությունը:

Վարչական դատարանն իր հերթին արձանագրել է, որ տեղում վարչական իրավախախտման արձանագրություն չկազմելու՝ ոստիկանության վարքագիծն իրավաչափ է եղել՝ ստեղծված խառնաշփոթ իրավիճակի և ոստիկանության անբավարար ներկայության պայմաններում:

Դիմումատուի պնդմամբ՝ չնայած Նախագահի նստավայրի մոտ հավաքի անցկացման օրենսդրական արգելքին՝ իշխանությունները պարտավոր էին հանդուրժող լինել հավաքի անցկացմանն այն քանի հաշվառմամբ, որ հավաքի վայրը վճռորոշ էր մասնակիցների

համար, և հավաքը որևէ կերպ չէր խոչընդոտում Նախագահի աշխատակազմի գործունեությունը:

5) Գոհար Սարգսյանն ընդդեմ Հայաստանի կոմունիկացված գործով⁵⁷ իրադարձությունները վերաբերում են 2015 թվականի փետրվարի 11-ին դիմումատուի և նմանատիպ իրավիճակում հայտնված հինգ այլ ծնողների փոքրամասշտաբ ցույցին, որն անցկացվել էր Նախագահի նստավայրի գլխավոր մուտքի դարպասների մոտ՝ դիմումատուների որդիների մահվան դեպքերով քննության հետ կապված իրենց նամակներին արձագանքելու պահանջով: Տարածքը հսկող հերթապահ ոստիկանները ցուցարարներին հրահանգել են տեղափոխվել դիմացի մայթ կամ իրենց նամակների վերաբերյալ հարցով մոտենալ փոստային բաժնին: Դիմումատուի ներկայացրած տեսանյութից երևում է, որ ոստիկանները մի քանի անգամ կրկնել են իրենց պահանջը, որից հետո շրջափակել են տարածքը՝ փորձելով ցուցարարներին հրել դիմացի մայթ:

Դիմումատուն դիմադրել է՝ բղավելով. «Մի՛ հրեք, չեմ հեռանա»: Նա ազատվել է ոստիկանական շրջափակումից, ուր էր երթնեկելի մասի վրա, այնուհետև վերադարձել մայթ՝ փորձելով նստել գետնին, ինչից հետո երկու ոստիկան բռնել են նրա թևերից՝ դեռևս դիմադրելով և ուժով քարշ տալով երթնեկելի մասով՝ դիմացի մայթ: Արդյունքում, դիմումատուն ուշագնաց է եղել, շտապ օգնություն են կանչել նրան բուժօգնություն ցուցաբերելու համար, և կարճ ժամանակ անց վերջինս վերականգնվել է: Ըստ դիմումատուի պնդումների՝ ոստիկանության գործողությունները փաստացի հանգեցրել են հավաքը ցրելուն:

Ոստիկանության անհամաչափ ուժի գործադրման արդյունքում անմարդկային վերաբերումների ենթարկվելու խնդրից զատ, դիմումատուն նաև փաստարկել է, որ ներպետական օրենսդրությունը ոստիկանության բացարձակ հայեցողությանն է թողնում՝ որոշելու, թե երբ է բողոքի ակցիան խոչընդոտում Նախագահի աշխատակազմի բնականոն գործունեությանը: Ավելին, հավաքը տեղափոխելու և այն վերջնականապես ցրելու ոստիկանության հրամանները անհրաժեշտ չէին, քանի որ դա ընդամենը փոքրամասշտաբ

⁵⁷ Գանգատ թիվ [53846/16](#), կոմունիկացվել է 2021 թվականի նոյեմբերի 24-ին:

ցույց էր, որը լիովին խաղաղ էր և որևէ կերպ չէր խոչընդոտում Նախագահի աշխատակազմի գործունեությունը:

6) Արգիշտի Կիվիրյանն ընդդեմ Հայաստանի⁵⁸ գանգատում ևս բարձրացվել է Գլխավոր դատախազության մոտ հավաքներ չանցկացնելու՝ ոստիկանության պահանջի իրավաչափության հարցը, ինչպես նաև վարչական ձերբակալման՝ օրենքով նախատեսված երեքժամյա առավելագույն ժամկետը գերազանցելու հարցը:

7) Միքայել Կիրակոսյանն ընդդեմ Հայաստանի կոմունիկացված գործով⁵⁹ իրադարձությունների համաձայն՝ 2015 թվականի հունիսի 17-ին Հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովը (ՀԾԿՀ) որոշում կայացրեց բարձրացնել էլեկտրաէներգիայի սակագինը: Այս որոշմանն ի պատասխան՝ բռնկվեցին բողոքի ցույցեր և, ըստ երևույթին, հարյուրավոր մարդիկ փողոց դուրս եկան Երևանի կենտրոնում: 2015 թվականի հունիսի 19-ից սկսած Ազատության հրապարակում ամեն օր ցույցեր էին անցկացվում, որտեղ մասնակիցները կոչ էին անում իշխանություններին վերանայել ՀԾԿՀ վերոնշյալ որոշումը:

2015 թվականի հունիսի 22-ին ցուցարարները, որոնց թիվը մոտ հազար էր, երթով շարժվեցին դեպի Բաղրամյան պողոտա 26 հասցեում գտնվող՝ Նախագահի նստավայր, սակայն նրանց կանգնեցրեց ոստիկանական շրջափակումը: Ոստիկանները պահանջեցին վերադառնալ Ազատության հրապարակ, սակայն ցուցարարները որոշեցին շուրջօրյա նստացույց անել Երևանի գլխավոր մայրուղիներից մեկի՝ Բաղրամյան պողոտայի երթևեկելի մասում, մինչև ՀԾԿՀ-ի որոշումը չեղարկվի:

2015 թվականի հունիսի 23-ի վաղ առավոտյան ոստիկանությունը ցրեց նստացույցը: Սակայն նույն օրը երեկոյան բողոքի ցույցերը վերսկսվեցին և շարունակվեցին անխափան մինչև 2015 թվականի հուլիսի 6-ը, ինչը հանգեցրեց Բաղրամյան պողոտայի այդ հատվածում 13-օրյա տրանսպորտային խափանման: Ցուցարարներն օգտագործել են «Սանիթեք» կոչվող

⁵⁸ Գանգատ թիվ [17997/16](#), կոմունիկացվել է [17997/16](#), 2021 թվականի դեկտեմբերի 9-ին:

⁵⁹ Գանգատ թիվ [21778/18](#), կոմունիկացվել է 2021 թվականի նոյեմբերի 24-ին:

աղբահանության ընկերությանը պատկանող աղբամանները՝ իրենց և ուստիկանների միջև պատնեշ կառուցելու համար:

2015 թվականի հուլիսի 6-ին՝ ժամը 12-ի սահմաններում, ուստիկանությունը բարձրախոսով շարունակաբար պահանջել է ցուցարարներին հեռացնել աղբամանները և ազատել ճանապարհը: Այնուհետև, ուստիկանները խլել են աղբամանները և ժամը 12.50-ի սահմաններում կրկին պահանջել ազատել ճանապարհը: Ցուցարարները, չկատարելով պահանջները և ի նշան բողոքի, նստել են ճանապարհի երթևեկելի հատվածին՝ պարան բռնելով ճանապարհի երկայնքով՝ ըստ երևույթին թույլ չտալով, որ ուստիկանները ձեռքեն շարքը:

Դիմումատուի պնդմամբ՝ ժամը 13.00-ի սահմաններում ինքն անցնում էր բողոքի ակցիայի վայրով, երբ նկատեց, թե ինչպես են ուստիկանները քաշում պարանից, որը բռնել էին ճանապարհը փակած ցուցարարները: Այնուհետև նա որոշել էր մնալ՝ ցուցարարների և ուստիկանների միջև բախումները կանխելու համար: Ուստիկաններին հաջողվել էր բռնել պարանից, որից հետո մի քանի ցուցարարներ նստել էին երթևեկելի մասում և ձեռքերով բռնվել. նա միացել էր նրանց: Այդ պահին ուստիկանները սկսել են առանձնացնել և ձերբակալել ցուցարարներին: Չորս ուստիկան դիմումատուին վեր էին բարձրացրել՝ բռնելով նրա ձեռքերն ու ոտքերը և, հորիզոնական դիրքով, տարել դեպի ուստիկանական մեքենա, որտեղ նրան հանձնել էին մեքենայի մյուս աշխատակիցներին, որոնք էլ նրան իջեցրել էին հատակին: Նրան ոչ մի ուստիկան չէր հարվածել: Մեքենայում դիմումատուն նկատել էր, որ ձերբակալության ժամանակ կապտուկներ և ձեռքերի քերծվածք է ստացել: Այնուհետև նրան տեղափոխել են ուստիկանության Արաբկիրի բաժին, որտեղ ուստիկանները երկու անգամ շտապօգնություն են կանչել իր համար: Այս երկրորդ դեպքում դիմումատուի պահանջով վերջինս տեղափոխվել էր հիվանդանոց, որտեղ արձանագրվել էին նրա վնասվածքները, և շուտով նա դուրս էր գրվել:

Էլեկտրաէներգիայի սակագնի բարձրացման դեմ անցկացված ցույցերին վերաբերող մեկ այլ գանգատ է Հովհաննես Իշխանյանն ընդդեմ Հայաստանի գործը⁶⁰, որում ներկայացվում են

⁶⁰ Գանգատ թիվ [5297/16](#), կոմունիկացվել է 2022 թվականի մարտի 1-ին:

նան հավաքը ցրելու ոստիկանական գործողություններն ու ցուցարարների կողմից ենթադրյալ խուլիգանության հատկանիշներով քրեական գործի հարուցումը: Մասնավորապես, 2015 թվականի հունիսի 22-ին ոստիկանությունը հարուցել է քրեական գործ խուլիգանության հատկանիշներով՝ հիմք ընդունելով այն փաստը, որ ցուցարարները խոչընդոտել են երթևեկությունը, առաջացրել աղմուկ և դրանով իսկ կոպտորեն խախտել հասարակական կարգը: Պարզվում է, սակայն, որ այս տեղեկությունը հրապարակվել է միայն հաջորդ օրը:

2015 թվականի հունիսի 23-ի վաղ առավոտյան՝ ժամը 5-ի սահմաններում, ցուցարարներին, որոնց թիվը հասնում էր հինգ հարյուրի, բարձրախոսով դիմել է Երևանի փոխոստիկանապետ Վ.Օ.-ն՝ Նա պահանջել է անհապաղ դադարեցնել ապօրինի գործողությունները և բողոքի ակցիան տեղափոխել Ազատության հրապարակ, հակառակ դեպքում ոստիկանությունը կդիմի ֆիզիկական ուժի և հատուկ միջոցների: Վ.Օ. կրկնել է իր պահանջը՝ ցուցարարներին տասը րոպե ժամանակ տալով ճանապարհին ազատելու համար: Ժամը 5.30-ի սահմաններում ոստիկանությունը ջրցան մեքենաներից երկու ջրային շիթ է արձակել դեպի հանրահավաքի կենտրոն: Ցուցարարները ձեռքերով կապված և նստած մնացին երթևեկելի մասում՝ մեջքով դեպի ոստիկանական շղթան: Ջրի շիթերը ցած են գցել ցուցարարներին՝ մի կողմ նետելով նրանցից մի քանիսին: Քիչ անց, երբ դեռ կրակում էին ջրցան մեքենաները, ներխուժել են քաղաքացիական հագուստով և ոստիկանական համազգեստով սպաներ և սկսել բռնի ուժով բաժանել և ձերբակալել ցուցարարներին, որոնցից ոմանք փորձել են դիմադրել, և լարվածությունը սրվել է: Ի վերջո, ոստիկանությունը ցրել է բողոքի ակցիան և ազատել երթևեկելի հատվածը:

Ավելի քան երկու հարյուր մարդ խուլիգանության կասկածանքով բերման է ենթարկվել ոստիկանության տարբեր բաժիններ: Այնուհետև ձերբակալվածները քննչական կոմիտեի քննիչների կողմից որպես վկա հարցաքննվել են հարուցված քրեական գործի շրջանակներում: Ըստ երևույթին, նրանցից ոչ մեկին քրեական որևէ մեղադրանք չի առաջադրվել, և բոլորն էլ նույն օրվա երեկոյան ազատ են արձակվել: Համաձայն

դիմումատուի պնդումների՝ նշված քրեական գործը կարճվել է 2015 թվականի հոկտեմբերի 26-ին՝ հանցակազմի բացակայության պատճառով:

8) Ավագ Սարգսյանն ընդդեմ Հայաստանի կոմունիկացված գործով⁶¹ դիմումատուն, ով 2014 թվականի հունիսի 23-ին մասնակցել է էլեկտրաէներգիայի թանկացման դեմ բողոքի ցույցին, բերման է ենթարկվել ոստիկանության բաժին, որտեղ վարչական իրավախախտման վերաբերյալ արձանագրություն է կազմվել, ըստ որի՝ նա փակել է փողոցի երթևեկելի հատվածը և չի կատարել այն ազատելու՝ ոստիկանության ծառայողի օրինական պահանջը: Ներպետական դատարանը գտել է, որ ոստիկանության գործողությունները եղել են հիմնավորված և պայմանավորված են եղել հասարակական կարգը պաշտպանելու և իրավունքի գերակայությունը վերականգնելու անհրաժեշտությամբ: Ըստ դատարանի՝ հաշվի առնելով բողոքի ակցիայի ժամանակ ստեղծված խառնաշփոթ իրավիճակը՝ ոստիկանությունը ողջամտորեն չէր կարող տեղում կազմել վարչական իրավախախտման արձանագրությունը:

9) Տիգրան Մազմանյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով դիմումատուն 2015 թվականի սեպտեմբերի 11-ին մասնակցել է ցույցի, որը վերածվել է բողոքի նստացույցի՝ Երևանի գլխավոր մայրուղիներից մեկում: Հատկանշական է, որ ցուցարարները, այդ թվում՝ դիմորդը, երթով շարժվել են դեպի Նախագահի նստավայր, սակայն ոստիկանական շրջափակմամբ կանգնեցվել են ճանապարհի կեսին: Նրանք որոշել են նստացույց անել ճանապարհին և հրաժարվել են կատարել ոստիկանության պահանջները՝ այն վեցուկես ժամում ազատելու վերաբերյալ: 2015 թվականի սեպտեմբերի 12-ի վաղ առավոտյան՝ նշված ժամկետը լրանալուց հետո, ոստիկանությունը ցրել է նստացույցը և ձերբակալել դիմումատուին: Այս գործով ևս վիճարկվում է ոստիկանության գործողությունների իրավաչափությունը թե՛ հավաքը ցրելու և թե՛ վարչական ձերբակալման և դրա տևողության առումով⁶²:

10) Արգիշտի Կիվիրյանն ընդդեմ Հայաստանի մեկ այլ գործով բարձրացված հարցը վերաբերում է ոստիկանության բացարձակ հայեցողությանը՝ որոշելու, թե արդյոք հավաքի

⁶¹ Գանգատ թիվ [65716/16](#), կոմունիկացվել է 2022 թվականի մարտի 1-ին:

⁶² Գանգատ թիվ [74589/17](#), կոմունիկացվել է 2022 թվականի հուլիսի 18-ին:

անցկացման վայրում առկա են համապատասխան պայմաններ վարչական իրավախախտման արձանագրությունը տեղում կազմելու համար, թե նման հնարավորությունը բացակայում է⁶³:

11) Դավիթ Սանասարյանը և Արսեն Օհանյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով⁶⁴ առաջին դիմումատուն, ով քաղաքացիական ակտիվիստ է և տվյալ պահին եղել է տեղական քաղաքական կուսակցության անդամ, պնդում է, որ 2016 թվականի հուլիսի 17-ի երեկոյան ինքը միացել է Ազատության հրապարակում կազմակերպված բողոքի ցույցին՝ քննարկելու ընթացիկ իրավիճակը: Սակայն շուտով նրան ձերբակալել են և տարել ոստիկանական բաժանմունք, որտեղ, իբր, պահել են մոտ չորս ժամ: Դիմումատուն պնդել է, որ ոստիկանությունում իր ձերբակալության վերաբերյալ որևէ արձանագրություն չի կազմվել:

2016 թվականի հուլիսի 18-ին երկու դիմումատուներն էլ մասնակցել են Ազատության հրապարակում տեղի ունեցած մեկ այլ հանրահավաքի, որն իբր կազմակերպել է առաջին դիմումատուն: Վերջինս, ըստ ամենայնի, ելույթ է ունեցել՝ կոչ անելով դուրս գալ փողոց: Ներկայացված տեսանյութից երևում է, որ երբ առաջին դիմումատուն հարցազրույց էր տալիս լրագրողներին, մի շարք ոստիկաններ շրջապատել և ձերբակալել են նրան: Երկրորդ դիմումատուն պնդում է, որ երբ նա փորձել է հետաքրքրվել առաջին դիմումատուի ձերբակալության պատճառների մասին, ոստիկանները ձերբակալել են նաև նրան: Դիմումատուների պնդումներից պարզվում է, որ նրանք ազատ են արձակվել ձերբակալությունից հետո երեք ժամվա ընթացքում: Վիճարկման առարկա են վարչական ձերբակալման պատճառների մասին չհայտնելը, ընթացակարգը չարձանագրելը և արդյունքում հավաքների ազատության իրավունքին ոչ իրավաչափ միջամտությունը:

12) Հավաքների ազատության իրավունքի երաշխավորման տեսանկյունից առանցքային է նաև ոստիկանական պրակտիկայի կատարելագործումն այն դեպքերի առնչությամբ, երբ հավաքների ազատության իրավունքն իրացվում է իբրև կարծիքի արտահայտման ազատության միջոց՝ շոկային, ցնցող խոսքի ուղեկցմամբ:

⁶³ Գանգատ թիվ [73070/16](#), կոմունիկացվել է 2022 թվականի սեպտեմբերի 6-ին:

⁶⁴ Գանգատ թիվ [8194/17](#) և [9779/17](#), կոմունիկացվել է 2023 թվականի մարտի 21-ին:

Այս առումով, պետք է հիշատակել Վարդգեզ Գասպարին ընդդեմ Հայաստանի կոմունիկացված գործը⁶⁵, որում Դիմումատուն ընդվզել է ոստիկանների դեմ՝ նրանց անվանելով «սրիկաներ», «տականքներ», «խուլիգաններ», «օլիգարխների կոշիկի փայլեցնող կտորներ» և «մահուկներ», և ձերբակալվել է այն բանից հետո, երբ ոստիկանությունը թույլ է տվել ցուցարարներին դուրս գալ շենքից:

Մասնավորապես՝ դիմումատուն վիճարկել է իր ձերբակալության օրինականությունը՝ պնդելով, որ դա նպատակ ուներ կանխել իր մասնակցությունը հանրահավաքին: Նա նաև պնդել է, որ վերը նշված արտահայտություններն ասել է ոչ թե կոնկրետ ոստիկանի, այլ առհասարակ ոստիկանության հասցեին:

⁶⁵ Գանգատ թիվ [1606/16](#), կոմունիկացվել է 2021 թվականի նոյեմբերի 17-ին:

Ակնկալվող արդյունքը

Օրենքի ընդունմամբ և կիրառմամբ ակնկալվում է հասնել հետևյալ խնդրիների լուծմանը.

- Իրացնել ոստիկանության բարեփոխման տեսլականի հիմնական բաղադրիչներից մեկը՝ ներկայումս գործող ոստիկանության զորքերի իրավական ապառազմականացման գաղափարը: Այսինքն՝ ոստիկանության այս ստորաբաժանման կազմակերպման ու գործունեության կարգը և դրանց հետ առնչվող այլ հարցերը կարգավորել միայն ոստիկանական ուղղվածություն ունեցող օրենքներով և ենթաօրենսդրական ակտերով:
- Իրավական ապառազմականացման հետևանքով ոստիկանության գվարդիան վերափոխել բացառապես քաղաքացիական կառավարման և խորհրդարանական վերահսկողության ներքո գործող կառույցի:
- Ոստիկանության գվարդիայի հիմնական առաքելությունը դարձնել հասարակական կարգի պահպանության և հասարակական անվտանգության ապահովման ոստիկանական գործառույթի իրականացումը:
- Ոստիկանության գվարդիային վերապահել մի շարք նոր գործառույթներ, օրինակ՝ հատուկ պետական պաշտպանության ենթակա անձանց անվտանգության ապահովմանն աջակցելը, քրեական վարույթն իրականացնող մարմիններին օժանդակելը կամ հակաահաբեկչական միջոցառումների իրականացմանը մասնակցելը:
- Պատերազմի ժամանակ, ռազմական կամ արտակարգ դրության պայմաններում ոստիկանության գվարդիային առավելապես հատկացնել աջակցող դերակատարություն:
- Ջարգացնել ոստիկանության գվարդիայի ծառայողների՝ ոչ բռնի գործողություններով բազմության վերահսկողության, բանակցություններ վարելու, իրադարձությունների զարգացմանն արագ արձագանքելու

կարողությունները, իսկ իրավակարգին սպառնացող վտանգների չեզոքացման անհրաժեշտության դեպքում (օրինակ՝ զանգվածային անկարգությունները կանխելիս ու խափանելիս կամ հակաահաբեկչական միջոցառումներ իրականացնելիս)՝ ուժային միջոցներ կիրառելու հատուկ հմտությունները:

Օրենքի մշակմանը զուգահեռ համապատասխան փոփոխություններ և լրացումներ են կատարվելու մի շարք այլ օրենքներում (մասնավորապես՝ «Ոստիկանության մասին» ՀՀ օրենքում, «Ոստիկանությունում ծառայության մասին» ՀՀ օրենքում, «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքում, «Հավաքների ազատության մասին» ՀՀ օրենքում, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում և այլն), ինչպես նաև վերաբերելի ենթաօրենսդրական ակտերում, ներառյալ՝ կառավարության մի շարք որոշումներում: Բացի այդ, կրկնություններից խուսափելու համար Օրենքը չի նախատեսելու այն կարգավորումները, որոնք ընդհանուր են ոստիկանության համար և տեղ են գտել դրան վերաբերող իրավահարաբերությունները կարգավորող այլ օրենքներում, օրինակ՝ «Ոստիկանության մասին» ՀՀ օրենքում կամ «Ոստիկանությունում ծառայության մասին» ՀՀ օրենքում:

Հաշվի առնելով կառուցվածքային և գործառութային փոփոխությունների սահուն իրականացման կարևորությունը, Օրենքով սահմանվելու են նաև համապատասխան անցումային դրույթներ և ժամանակահատվածներ:

Վերոնշյալ արդյունքի նվաճման հետևանքով ձևավորվելու է լավագույնս կրթված, հոգեբանական և մարտավարական պատրաստվածություն ունեցող, արհեստավարժ անձնակազմով համայրված, առաջատար միջազգային փորձի վրա հիմնված և եվրոպական իրավական չափանիշներով գործող զուտ ոստիկանական ստորաբաժանում: